

20. FEBRUAR 2026

BERGEN
KOMMUNE

UTREDNING I PROSJEKT TILDELING OG UTMÅLING

ARBEIDSGRUPPE: DAGSENTERTJENESTEN ETTU

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	2
Tjenesten som tiltaket gjelder	3
Dagsentertjenesten ETTU	3
Sammenligning med andre kommuner	5
Beskrivelse av tjenestetilbudet	6
Brukergruppe.....	6
Organisering.....	6
Innhold i tjenesten.....	7
Bedre ressursutnyttelse av dagsentertjenesten og bedre samarbeid mellom dagsenter og boliger i ETTU.....	11
Dagsenterplasser.....	13
Tildelings – og utmålingspraksis.....	16
Kompetanse	17
Transport.....	20
Handlingsrom for organisering av dagtilbud	20
Mål og forslag til tiltak.....	23
Aktuelle tiltak	23
Alternativ 0: Ingen endringer fra dagens praksis	23
Alternativ 1: Beboere eldre enn 55 år i bofellesskap/ bogrupper får som hovedregel 3 dager pr. uke på dagsenter	25
Alternativ 2: Aldersgrense 65 år ved ordinært dagsenter.....	30
Alternativ 3: Etablere en ny kompetansenorm for ansatte ved kommunale dagsenter	34
Alternativ 4: Innføre nye kartleggings – og vurderingsverktøy ved oppstart, evaluering og revurdering av dagsentertilbud	36
Gevinstberegning.....	38
Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?	40
Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?	40
Vedlegg	43
Kilder:	44

Innledning

Bergen kommune må igangsette flere tiltak for å sikre økonomisk bærekraft, frigjøre kapasitet til fremtidige brukere og sikre at personellressurser brukes på en hensiktsmessig måte i hele tjenesteområdet.

Kommunen har etterspørsel etter dagsenterplasser for personer med utviklingshemming. Samtidig er det begrenset handlingsrom for å øke driftskostnader og bemanning. Det er derfor behov for tiltak som kan øke kapasiteten innenfor eksisterende rammer, uten å redusere kvaliteten på tjenestetilbudet.

Dagsentertjenesten for personer med utviklingshemming i Etat for tjenester til utviklingshemmede (ETTU) har som formål å legge til rette for meningsfulle aktiviteter, sosial deltakelse og variasjon i hverdagen. Tjenesten skal bidra til økt livskvalitet, mestring og selvstendighet, samtidig som den gir struktur og forutsigbarhet for den enkelte bruker.

Denne utredningen gir en oversikt over dagens organisering, innhold, kostnader og kompetanse i dagsentertjenesten.

I tillegg utredes følgende forslag til følgende tiltak:

Tiltak 1: Beboere eldre enn 55 år i bofellesskap/bogrunder får som hovedregel tildelt 3 dager pr. uke på dagsenter

Tiltak 2: Aldersgrense 65 år på ordinært dagsenter

Tiltak 3: Etablere en ny kompetansenorm for ansatte ved kommunale dagsenter

Tiltak 4: Innføre nye kartleggings – og vurderingsverktøy ved oppstart, evaluering og revurdering av dagsentertilbud

Ved behandlingen av Handlings- og økonomiplanen for 2026-2029 vedtok bystyret følgende:

Bystyret ber byrådet vurdere om fremtidig vekst innenfor tjenester til utviklingshemmede, på områder som omfattes av tildelings - og utmålingsprosjekter, kan motsvares av tiltakene i prosjektene, slik at veksten ikke vil gi økte budsjettbehov. Byrådet bes om å komme tilbake til bystyret i Revidert budsjett/1. tertialrapport 2026. Pkt.10G

Arbeidsgruppens forslag til tiltak vil for en stor del rette seg inn mot dette. Forslagene vil i begrenset grad gi direkte budsjettkutt, men vil bidra til å frigjøre kapasitet og effektivisere driften. Det vil bidra til at det økte behovet som kommer de nærmeste årene kan håndteres innenfor dagens økonomiske og fysiske rammer.

Tjenesten som tiltaket gjelder

Dagsentertjenesten ETTU

Dagsentertjenester er et aktivitetstilbud for personer over 18 år som har en utviklingshemming og som ikke har andre aktivitetstilbud som for eksempel videregående skole, arbeid gjennom varig tilrettelagt arbeid (VTA) eller tilpassede aktiviteter i bolig.

Dagsenter er ikke en lovpålagt tjeneste, men et kommunalt tilbud som tildeles etter enkeltvedtak. Tildeling av dagsenterplass skjer på bakgrunn av kriterier fastsatt av Bergen kommune.

Etat for tjenester til utviklingshemmede har totalt 1 491 brukere, hvorav 1 213 er over 18 år. Av disse har 393 personer vedtak om dagsentertilbud. Dette utgjør om lag 32 prosent av de voksne brukerne i etaten. Pr. 2026 er brukerne av dagsentertjenesten i aldersspennet 21–84 år. Brukerne på dagsenter kommer både fra kommunale bofellesskap, privatinitierte bogrupper, foreldrehjem eller bor i egen leilighet uten tilknytning til en personalbase.

Bergen kommune har elleve kommunale dagsenter for personer med utviklingshemming, fordelt på ulike bydeler.

Kommunale dagsentre							
Dagsenter	Antall brukere	Antall dager pr. uke pr. bruker					Antall brukere med følgepersonell
		1	2	3	4	5	1 - 3
Arna	22	2	3	2	4	11	4
Eidsvåg	45	0	2	5	4	34	3
Fana	32	2	6	3	4	17	22
Laxevaag	23	0	3	4	9	7	1
Laxevaag senior	35	2	14	19	0	0	1
Nesttun	27	0	1	0	5	21	7
Kloppedalen	11	1	0	0	1	9	3
Sandviken	25	0	2	0	2	21	0
Solplassen	39	0	2	2	4	31	6
Spelhaugen	27	0	1	2	1	23	3
Tjønne	17	1	0	7	2	7	12
Totalt	303	8	34	44	36	181	62

Tabell 1: Oversikt over kommunale dagsenter, antall brukere og hvor mange dager per uke brukere får.

Kommunen har også tildelingsrett til dagsenterplasser hos privatideelle stiftelser (Christiegården dagsenter: 48 plasser, Helgeseter: fire plasser).

Dagsenter	Antall brukere	Antall dager per bruker				
		1	2	3	4	5
Christiegården	52	0	1	3	10	38
Helgeseter	34*	0	1	0	3	30

Tabell 2: Oversikt over privatideelle dagsenter, antall brukere og tjenestens omfang *Beboerne på Helgeseter har også sitt dagtilbud der, i tillegg har kommunen tildelingsrett til 4 dagsenterplasser til personer som ikke bor på Helgeseter.

Dagsentrene har ulik fysisk utforming og størrelse, og derfor ulike muligheter til å gi tilbud til brukere som har behov for ulike tilpasninger, eksempelvis store hjelpemidler, tilrettelagte bad, skjerming og egne oppholdsrom.

Noen dagsenter er spesielt tilrettelagt for rullestolbrukere og multifunksjonshemmede og er spesialisert for aktivisering rettet mot denne målgruppen. Dette gjelder i særlig grad Eidsvåg, Nesttun, Kloppedalen og Spelhaugen dagsenter.

Andre dagsentre er tilpasset brukere med ulike utviklingsforstyrrelser og adferds utfordringer. Disse har gjerne flere rom som brukerne kan fordele seg på og tilbyr i større grad individuelle aktiviteter. Dette gjelder i hovedsak Tjønne, Fana, Nesttun og noen grad Eidsvåg dagsenter.

Enkelte av dagsentrene er ikke fysisk tilrettelagt for å kunne gi et tilpasset tilbud til personer med multifunksjonshemming eller brukere med omfattende bistandsbehov. Dette gjelder særlig brukere som har behov for større areal, spesialtilpasset utstyr eller mer individuelt tilrettelagte opplegg.

Dagens tildelingspraksis innebærer at de aller fleste hjemmeboende (i foreldrehjem) over 18 år uten annet dagtilbud, som søker om dagsenterplass, innvilges plass gjennom enkeltvedtak. Nedre aldersgrense for å få dagsenterplass er 18 år og ingen øvre aldersgrense der dagsentertilbudet blir avsluttet.

Alder	20 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 - 69
Antall	85	118	55	50	12
Dager pr. uke (snitt)	4,7	4,5	4,3	3,9	3,7

Tabell 3: Pr. februar 2026 har de ordinære kommunale dagsentrene og Christiegården brukere i disse aldersgruppene.

Avdeling for forvaltning vurderer hvorvidt det totale tjenestetilbudet holder et faglig forsvarlig nivå. Som følge av dette har dagsentertjenesten gradvis økt sin kapasitet, noe som også har medført en årlig økning i tjenestens økonomiske forbruk.

Tjeneste 23422 Dagsenter utviklingshemmede	Vedtatt budsjett 2022	Vedtatt budsjett 2023	Vedtatt budsjett 2024	Vedtatt budsjett 2025	Endring 2022-2025
ETTU	169,0	190,9	209,1	218,4	49,4
BEHO (privatideelle)	31,9	33,3	35,3	38,0	6,1
Sum	200,9	224,2	244,4	256,4	55,5

Tabell 4: Utvikling vedtatt budsjett for tjenesten «Dagsenter utviklingshemmede» - inklusive lønns- og prisvekst. Tall i millioner.

Som det blir fremstilt i tabellen over er det en overvekt av brukere i alderen 20 – 39 år. Erfaringer fra tidligere år viser at det hvert år er mellom 15-20 nye brukere som har behov for et dagsentertilbud i kommunen.

I kommunen sin temaplan for tjenester til personer med utviklingshemming «*Et helt liv med mening, vekst og utvikling*» (2018-2028) kommer det frem at det har vært en vekst i nye brukere til dagsentrene. Veksten forventes å holde fram. Dette har medført behov for tilførte økonomiske ressurser til Etat for tjenester til utviklingshemmede for realisering av dagsentertilbud til nye brukere. For å motvirke den historiske kostnadsveksten redegjør denne utredningen for tiltak som kan frigjøre kapasitet. Dette vil kunne bidra til at nye brukere får tilbud om dagsenterplass uten at det medfører økte kostnader.

Sammenligning med andre kommuner

ASSS er et strategisk samarbeid mellom Norges 12 største kommuner og KS, som legger til rette for sammenligning av tjenestedata (benchmarking) innenfor de største kommunale tjenesteområdene. Formålet er å fremme læring, effektivisere kommunale tjenester og dele beste praksis.

Innenfor pleie og omsorg benyttes i hovedsak registerdata. Disse hentes fra Kommunalt pasient- og brukerregister (KPR), og Kostra (Kommune-stat-rapportering). Innenfor Tjenester til utviklingshemmede (som er en del av statistikkområdet Pleie og omsorg i ASSS) hentes det imidlertid inn manuelt rapporterte data fra de kommunene som er med i ASSS. Dette fordi tjenester til denne målgruppen ikke er skilt ut i datagrunnlaget.

Innenfor området «Dagaktivitet til psykisk utviklingshemmede» rapporterer kommunene på antall brukere og kostnader til tjenesten. Dataene blir imidlertid ikke publisert av ASSS. Dette innebærer at datagrunnlaget ikke er kvalitetssikret på samme måte som det som inngår i den publiserte statistikken. Gruppen har vurdert de upubliserte dataene, og er kommet til at usikkerheten rundt datakvaliteten er for stor til at det er hensiktsmessig å bruke de i gruppens arbeid.

Beskrivelse av tjenestetilbudet

En del av mandatet til arbeidsgruppen har vært å kartlegge innholdet i dagsentertjenesten i Bergen Kommune, samt eventuelle uønskede ulikheter mellom dagsentrene.

Arbeidsgruppen har derfor gjennomført en kartlegging av innhold, organisering og variasjon i tjenestetilbudet ved de ti dagsentrene i Bergen kommune. Avdelingslederne har besvart et spørreskjema i kartleggingen på vegne av hvert enkelt dagsenter (se vedlegg 7).

Kartleggingen gir et bilde av dagens praksis og forskjeller mellom dagsentrene. Dette danner et grunnlag for videre arbeid med kvalitetsutvikling, tydeligere tjenestestrukturer og utarbeidelse av tiltak.

Brukergruppe

Dagsentrene gir tjenester til brukere med betydelig variasjon i funksjonsnivå og bistandsbehov. Noen brukere på dagsenter har stort behov for tett og strukturert oppfølging med individuelle tilpassede ukeplaner, mens andre brukere har et mer generelt gruppebasert aktivitetstilbud.

Dagsentrene har svært varierte brukergrupper, som nevnt over, er det noen dagsentre som spesielt er tilrettelagt for multifunksjonshemmede brukere. Denne brukergruppen har omfattende kognitive, motoriske og sensoriske utfordringer, i tillegg til medisinske behov som krever tett oppfølging. Det er nødvendig med god kjennskap til bla. somatikk, ernæring, epilepsi, smerteuttrykk og ulike hjelpemidler.

Brukere med utfordrende atferd stiller også store krav til både dagsentrenes fysiske rammer og den kompetansen personellet er i besittelse av, både formell, relasjonell og kommunikativ kompetanse. Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming (NAKU) bruker begrepet utfordrende atferd, som kan bli *“utviklet på bakgrunn av organiske faktorer, psykiske lidelser og syndromer og miljø eller samhandlingsmessige faktorer”*. Oppfølgingen består av ulike miljøterapeutiske, pedagogiske og kommunikative tiltak. Alternativ supplerende kommunikasjon (ASK) er av svært stor betydning i samhandling med brukere med utfordrende atferd, og er en viktig del av det forebyggende arbeidet. Forebyggende tiltak som skaper struktur og forutsigbarhet er en nøkkelfaktor for å gi gode faglige tjenester.

Dette viser at det er mange tilpasninger dagsentrene må ta for å kunne imøtekomme alle de unike brukernes ulike behov, både i forhold til fysisk tilrettelegging, medisinsk og miljøterapeutisk oppfølging.

Organisering

Noen dagsentre er organisert i faste grupper med fast personale, noe som gir en tydelig og forutsigbar struktur i hverdagen. Andre dagsentre har et mer individuelt rettet fokus. Forskjellene er blant annet knyttet til brukernes individuelle behov, graden av følgepersonell og de fysiske rammene ved det enkelte dagsenter. Noen dagsentre har mange brukere med følgepersonell fra boliger, mens andre i større grad har fast personal knyttet til driften. Disse variasjonene bidrar til ulike måter å organisere hverdagen og til forskjellig sammensetning av aktiviteter mellom dagsentrene. Under kan du se tabellen som viser ulik organisering ved dagsentrene:

Antall Brukere	Gult = Antall brukere med kun individuelle aktiviteter på dagsenter Blått = Brukere med en kombinasjon av individuelle og gruppebaserte aktiviteter Grønt = Brukere med kun gruppebaserte aktiviteter									
25-30										
20-25										
15-20										
10-15										
5-10										
0-5										
	Arna Dagsenter	Spelhaugen Dagsenter	Sandviken Dagsenter	Solplassen Dagsenter	Laksevåg Dagsenter	Eidsvåg Dagsenter	Kloppedalen og Nesttun Dagsenter	Fana Dagsenter	Tjønnen Dagsenter	Laksevåg Seniorsenter

Tabell 5: Oversikt over fordeling av individuelle og gruppebaserte aktiviteter i de kommunale dagsentrene

Dagsentrene har varierende åpningstider, blant annet som følge av ulik organisering, bemanning og brukergruppens behov. Individuelle og gruppebaserte aktiviteter gjennomføres i hovedsak mellom kl. 09.00 og 14.00.

Tiden før og etter aktiviteter benyttes i stor grad til transport til og fra dagsenteret, oppfølging av primærkontaktoppgaver, dokumentasjon, logistikk og annet administrativt arbeid. Denne tiden brukes også til interne møter, herunder personalmøter, fagmøter og møter med pårørende/verge eller samarbeidspartnere.

Innhold i tjenesten

Aktivitetstilbudet i dagsentrene varierer i stor grad, men alle tilbyr aktiviteter innenfor sentrale områder som sanse- og motorikkaktiviteter, skapende- og kunstneriske aktiviteter, trening på dagliglivs ferdigheter, øvelse på kommunikasjon og språk, og til slutt kulturelle- og sosiale aktiviteter. Eksempler på dette kan du se i tabellen under:

Aktivitetsområder	Eksempler i dagsentertjenesten
Sanse - og motoriske ferdigheter	<ul style="list-style-type: none"> Turer i varierende grad, noen dagsentre har egne turgrupper Tilrettelagt trening (styrke, balansetrening og yoga) Individuelle treningsopplegg Bassengtrening Sensorisk motorisk trening Individuelle treningsopplegg for enkelte tjenestebrukere Aktiviteter i Laksevåghallen. Sanserom (lys, lyd, og taktile tilbud) Musikk og rytmeaktiviteter (Band) Musikkterapi i regi av kulturskolen Taktile aktiviteter som massasjeballer, vibrasjonsputer og strukturmateriale Uteaktiviteter med fokus på sanser (natur, vann, vind, og vær)
Skapende og kunstneriske ferdigheter	<ul style="list-style-type: none"> Kunst og håndverk Tegning og maling Musikkaktiviteter, sang og rytme Forming knyttet til høytider og årstider
Trening på dagliglivs ferdigheter	<ul style="list-style-type: none"> Dagliglivstrening (rydde etter måltider, delta i enkle kjøkkenaktiviteter, dekke bord, sortere ting, veiledning i forhold til egenomsorg)

Kommunikasjons- og språkferdigheter	<ul style="list-style-type: none"> • Samtalegrupper • Språkgrupper • Brukerråd • Dette er et punkt som tar mye hensyn til de individuelle behovene blant brukerne.
Kulturelle og sosiale ferdigheter	<ul style="list-style-type: none"> • Spill og samvær (kortspill, brettspill og bingo) • Felles samlinger ("morgensamling", "fredagssamling") • Film, høytlesning, musikkquiz • Feiring av bursdager, merkedager og høytider (diskotek) • Utflukter (Gøy på isen, vinteraktivitets - dagene, biblioteket, kirkebesøk, konserter, kino, bowling, m.m.) • Café • Gårdsbesøk • Aktiviteter på tvers av dagsentrene (Fun Games, julemarked)
Arbeidsrettede og produksjons - orienterte ferdigheter	<ul style="list-style-type: none"> • Enkle pakke- og sorteringsoppdrag • Produksjon av varer for salg (lys, keramikk, ved, håndarbeid) • Matproduksjon • Driftsoppgaver knyttet til dagsenteret (kafédrift, vask, matforberedelse) • Innsats i nærmiljøet (rydding utendørs, vedlikeholdsoppgaver) • Vedproduksjon

Tabell 6: Oversikt over aktivitetstilbud i dagsentertjenesten i Bergen kommune.

Kartleggingen viser at dagsentrene i Bergen kommune tilbyr et bredt spekter av aktiviteter som skal bidra til mestring, trivsel og utvikling, samt sosial deltakelse og økt livskvalitet for brukerne. Aktivitetene varierer mellom dagsentrene, både når det gjelder omfang, organisering og grad av individuell tilpasning, dette baserer seg på individuelle behov, interesser og rammer på det enkelte dagsenter.

Det er forskjeller i ulike former for fysisk aktivitet som tilbys, derimot er det tydelig at dette er et område alle dagsentrene har som fokus område og tilbyr aktiviteter basert på individuelle behov. Flere av dagsentrene følger også opp individuelle treningsplaner som er utarbeidet av ergo- og fysioterapeuttenesten. Sansestimulering brukes særlig overfor multifunksjonshemmede brukere med store og sammensatte bistandsbehov, autismespekterdiagnoser eller for brukere med stor grad av kognitiv funksjonsnedsettelse. Det er imidlertid stor variasjon i hvordan disse aktivitetene gjennomføres. Noen dagsenter har metodiske opplegg, mens andre bruker sanserom primært som skjerming av sanseinntrykk eller pauseaktivitet.

Skapende- og kunstneriske aktiviteter

Kreative aktiviteter er sentrale i mange dagsentre. Bruken av skapende - og kunstneriske aktiviteter beror på hvilken kompetanse som finnes på det enkelte dagsenter. Disse aktivitetene fremstår som viktige både for uttrykk, sansing og i forbindelse med tradisjoner og høytider.

Trening på dagliglivs ferdigheter

ADL-ferdigheter (aktiviteter i dagliglivet) inngår som en naturlig del av hverdagen ved samtlige dagsentre. Trening og vedlikehold av slike ferdigheter skjer gjennom daglige gjøremål og praktiske aktiviteter, og er integrert i det ordinære tilbudet.

Ved enkelte dagsentre er arbeidet med ADL-ferdigheter i tillegg strukturert som målrettede tiltak for brukere som har behov for særskilt oppfølging. I disse tilfellene inngår ferdighetstreningen som en del av individuelle mål og tiltaksplaner, med systematisk tilrettelegging, veiledning og evaluering.

Øvelse på kommunikasjon og språk

Kommunikasjon og språk inngår som naturlig del i samhandlingssituasjoner. Alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) brukes på alle dagsentrene, gjennom piktogrammer, tegn til tale, tegnspråk og andre kommunikasjons hjelpemidler. I enkelte dagsentre tilbys aktiviteter som samtalegrupper eller språkgrupper.

Kulturelle- og sosiale aktiviteter

Sosialt felleskap og deltakelse er et stort fokusområde for alle dagsentrene. Sosiale aktiviteter foregår på arenaer både på dagsentret og utenfor. Dagsentrene har gjerne sosiale mål som går på tvers av andre aktiviteter som tilbys, og anses som en av hovedaktivitetene ved dagsentrene. Dagsentrene oppsøker også flere kulturelle arenaer som biblioteket, konserter, kirke, m.m. Sosiale aktiviteter utgjør en stor del av hverdagen på dagsentrene, som er i tråd med visjonene til dagsentrene: "*Aktiv i felleskap*".

Arbeidsrettede og produksjonsorienterte aktiviteter

Enkelte dagsentre har en etablert tradisjon for arbeids- eller produksjonsrettede aktiviteter. Kartleggingen viser imidlertid at omfanget og innretningen av slike tilbud varierer betydelig mellom de ulike dagsentrene. Noen har organiserte ute- eller vedgrupper og andre former for praktisk rettet arbeid, mens andre i liten eller ingen grad tilbyr denne typen aktiviteter. Det fremkommer i kartleggingen at arbeids- og produksjonsrettede aktiviteter ofte oppleves som særlig meningsfulle for brukerne.

Oppsummering

Dagsentrene i Bergen kommune tilbyr et bredt spekter av meningsfulle og viktige aktiviteter som gir mestring, trivsel og utvikling, og miljøene utviser høy faglig kompetanse og kreativitet. Kartleggingen viser at dagsentertjenesten i Bergen kommune består av engasjerte fagmiljøer som tilbyr et variert og viktig tilbud til brukere med store ulikheter innenfor omsorgs- og aktivitetsbehov. Samtidig avdekkes store variasjoner i tjenestens innhold, rammer og praksis. Det er potensial for mer helhetlig struktur og tydeligere standarder for innhold, kompetanse og samhandling.

Kartleggingen viser variasjoner i:

- Aktivitetsinnhold, herunder bassengtilbud
- Organiseringen (gruppe vs. individuell tilnærming)

- Åpningstider /
- Omfanget av transport i regi av dagsentrene
- Personalets fagkompetanse
- Fysiske rammer
- Tilgang på biler
- Omfanget av arbeidsrettede og produksjonsorienterte aktiviteter

Bassengtilbudet ved Haukeland sykehus

I flere år har bassengtilbud vært endel av tilbudet i dagsentertjenesten. Kartleggingen viser at det er noen dagsenter som ikke benytter seg av tilbudet med bassengtrening, og at det er store variasjoner mellom dagsentrene på hvor mange som benytter seg av tilbudet.

Dagsenter	Antall brukere som benytter seg ukentlig av bassengtilbudet
Arna	2,5
Tjønnen	0
Solplassen	13
Laksevåg Seniorsenter	0
Laksevåg	1
Eidsvåg	6
Nesttun og Kloppedalen	3,5
Spelhaugen	0
Fana	8
Sandviken	6
Totalt:	38 per uke

Tabell 7: Oversikt over antall brukere som benytter seg ukentlig av bassengtilbudet.

Arbeidsgruppen vil i denne utredningen ikke komme med konkrete tiltak knyttet til bassengtilbudet, men vi ønsker likevel å synliggjøre omfang, fordeler, ulemper, utfordringer og kostnader knyttet til tilbudet.

Kartleggingen viser at det er stor grad av variasjon i bruken av bassengtilbudet mellom dagsentrene. Totalt benytter om lag 38 brukere bassengtilbudet ukentlig. Kostnadene til leie av bassenget beløper seg til ca. 2,6 mill. per år. Fordelt på 38 brukere utgjør dette ca. 68.400 per bruker per år.

En samlet oversikt pr dags dato viser at bassenget ikke benyttes fullt i den grad det er mulig. For de av brukerne som benytter tilbudet gir det gode helsefordeler i et trygt og egnet miljø.

Oppsummert viser kartleggingen:

- Vesentlige forskjeller i bruken mellom dagsentrene.
- Enkelte dagsentre benytter bassenget i stor grad.
- Noen benytter ikke bassenget.
- Stor variasjon i hvor mange personer som benytter bassenget.
- Dagsentrene sørger selv for transport til og fra bassenget.
- Flere av brukerne har mulighet til å bruke offentlig basseng.

Trening i basseng bidrar til mestring, trivsel og helsegevinst for flere av brukerne og vurderes som et godt supplement til de andre aktivitetstilbudene ved dagsentrene.

Fordeler:

- For personer med motoriske helseutfordringer gir trening i bassenget anledning til fysisk utfoldelse og bevegelse i et trygt og egnet miljø.
- Treningen kan gi opplevelse av økt mestring og trivsel, samt bidra til sosialt fellesskap.

Ulemper:

- Små garderober gir begrensninger i forhold til hvor mange med rullestol som kan nytte tilbudet samtidig.
- Små garderober gir begrensninger i det totale antall personer som kan bruke bassenget samtidig.
- Ingen personalgarderobe.
- Bassengtrening krever tilstrekkelig personalressurser til oppfølging i garderobe/bassenget og til transport.
- Manglende livredningskompetanse.
- Ved fravær hos personell kan tilbudet bli avlyst eller bli redusert.

Arbeidsgruppen foreslår ikke avvikling av tilbudet, men anbefaler at organisering og utnyttelse vurderes nærmere i etaten.

Bedre ressursutnyttelse av dagsentertjenesten og bedre samarbeid mellom dagsenter og boliger i ETTU

I arbeidet med denne utredningen har arbeidsgruppen identifisert betydelige variasjoner i samarbeidet mellom dagsentrene og boliger/avlastninger i etaten. Dette er likevel ikke løftet frem som et eget tiltak i utredningen. Bakgrunnen er at problemstillingene i hovedsak knytter seg til organisering, samhandling og intern praksis, og ikke direkte til tildeling eller utmåling av tjenester. Temaet vurderes derfor å falle utenfor rammen av denne utredningens mandat, selv om det har betydning for kvalitet og helhet i tjenestetilbudet.

Samtidig vurderer arbeidsgruppen det som viktig å synliggjøre dette som et sentralt forbedringsområde, da det kan bidra til flere forebyggende og kompensierende tiltak for brukerne, særlig i en periode med endringer i tjenestetilbudet.

Samarbeidet som allerede eksisterer mellom dagsentre og avlastninger/boliger i etaten har i stor grad oppstått som følge av konkrete behov hos enkeltbrukere eller boliger, samt der det er god dialog mellom ansatte i boliger og dagsentrene. Samlet sett er samarbeidet i hovedsak bygget på lokale initiativ og individuelle bidrag, og kan med fordel videreutvikles gjennom mer systematiske rammer.

Arbeidsgruppen har videre registrert at enkelte dagsentre arrangerer åpne arrangementer, som for eksempel julecafeer eller markeder, der brukere, boliger, pårørende og verger inviteres. Erfaringene som er formidlet til arbeidsgruppen tyder på at slike arrangementer oppleves som positive, ved at de gir brukerne og pårørende sosiale møteplasser, opplevelser og en følelse av felleskap. I tillegg kan disse arenaene bidra til økt kjennskap og samhandling mellom ansatte i dagsenter og bolig/avlastning.

Videre disponerer dagsentertjenesten ulike ressurser i form av fysiske lokaler, utstyr, aktivitetsrom og tjenestebiler. Arbeidsgruppen har erfart at disse ressursene i hovedsak benyttes på dagtid, og kun i begrenset omfang på ettermiddag, kveld, helger og ferier. Det er gjerne kun ved timesavlastning i dagsenter at disse ressursene utnyttes. Med bakgrunn i brukernes behov for sosialisering, variasjon i arenaer og tiltak for å redusere isolasjon, vurderer arbeidsgruppen at det kan ligge et potensial i en mer fleksibel bruk av dagsentrenes ressurser.

Dagsenterets ubenyttede ressurser:

- Fysiske store og tilrettelagte lokaler som står ubrukt på ettermiddag, kveld, helger og i ferier (sommerferie og juleferie), når det ikke er timesavlastning.
Med tanke på de relativt høye utgiftene til husleie, som i 2025 utgjorde til sammen ca 22,2 mill. kr, bør lokalene utnyttes på en bedre måte.
- Tjenestebiler som står tilsvarende ubrukt på ettermiddag, kveld, helg og ferier.

Etaten arbeider parallelt med å etablere miljøstuer i tilknytning til boliger, med mål om å gi brukere muligheter for arenabytte og nettverksbygging. Disse miljøstuene befinner seg i sentrum, Sandviken og Åsane, nærmere bestemt Lien, Professor Dahls gate og Åstveittunet. Arbeidsgruppen vurderer at det kan være relevante paralleller mellom dette arbeidet og dagsentertjenestens rammer, og at dagsentrene i enkelte sammenhenger også kan representere en arena med tilsvarende funksjon.

Arbeidsgruppen har ikke foreslått tiltak som direkte retter seg mot bedre ressursutnyttelse som egne tiltak i denne utredningen. Bakgrunnen er at de identifiserte forholdene ikke er vurdert å ha en direkte og dokumenterbar kostnadsreduserende effekt. Videre er momentene ikke direkte knyttet til kriterier for tildeling eller utmåling av tjenester, som er utredningens primære mandat. Selv om forbedret ressursutnyttelse kan ha betydning for kvalitet og effektiv drift, faller slike tiltak utenfor rammen av det som her er vurdert.

Samtidig har drøftingene av samarbeidet mellom dagsenter og bolig synliggjort flere mulige utviklingsområder som kan ha forebyggende og kompenserende betydning for brukerne, særlig i en periode der det kan bli aktuelt å gjøre endringer i tjenestetilbudet. En styrking av samarbeidet og en mer systematisk bruk av ressurser som allerede finnes i etaten, kan legge til rette for lavterskel - og kostnadseffektive tiltak og løsninger på utfordringer etaten står ovenfor. Dette kan bidra til forebyggende arbeid og dekke behov for sosialiseringen og aktivisering for både brukere som har dagsentertilbud, men også til de som ikke har dagsentertilbud. Tiltaket kan vurderes til å komme flere brukere i etaten til gode.

Blant mulighetene som er identifisert i arbeidet, uten at de er utredet eller risikovurdert, er blant annet:

- Mulighet for å åpne dagsentrenes lokaler for brukere i boliger på ettermiddag, kveld eller helg, eksempelvis i form av åpne møteplasser eller aktiviteter med lav terskel for deltakelse.
- Det er identifisert muligheter for økt brukermedvirkning i planlegging og gjennomføring av aktiviteter ved dagsentrene på ettermiddag, kveld og helg. Dette kan for eksempel innebære at brukere gis anledning til å foreslå, planlegge eller bidra i organiseringen av aktiviteter innenfor eksisterende rammer. Flere brukere i etaten har ressurser og kapasitet som kan tas i bruk dersom det tilrettelegges for dette, blant annet ved at de kan få ansvar knyttet til gjennomføring av aktiviteter utenfor ordinær dagsentertid. Slike roller kan bidra til økt mestring, deltakelse og opplevelse av ansvar.
- Mulighet for mer fleksibel bruk av dagsentrenes tjenestebiler i samarbeid med boliger, der dette er hensiktsmessig. Dette kan skape muligheter for aktiviteter for brukere som bor i bofellesskap, og gjerne står uten bil.
- Mulighet for flere åpne arrangementer i regi av dagsentrene, der også brukere, pårørende og verger inviteres.
- Mulighet for åpne aktiviteter på dagtid, der brukere fra boliger kan delta sammen med dagsenterets brukere, for eksempel kafétilbud, turdager, gårdsbesøk eller andre fellesaktiviteter.

Arbeidsgruppen vurderer dette som identifiserte mulighetsrom for videre utvikling og forbedring. Temaene anbefales fulgt opp i implementeringsarbeidet, men inngår ikke som anbefalte eller prioriterte tiltak i denne utredningen. Dette er en bevisst avgrensning for å sikre at utredningen holder fokus på tiltak som direkte påvirker tildeling, utmåling og økonomisk bærekraft.

Dagsenterplasser

En plass på dagsenter inngår i et sammensatt system der flere faktorer virker sammen og påvirker hverandre over tid. Det er derfor krevende å fastsette en entydig eller «fast» størrelse på hva en plass innebærer, da behov, rammer og individuelle forutsetninger hos brukerne kan variere.

En vurdering av kapasitet og omfang må sees i lys av følgende forhold:

1. Individets hjelpe- og tilretteleggingsbehov (DASPU-kode)
2. Tilstedeværelsesfrekvens (antall dager)
3. Fysiske rammer på dagsenteret

Individets hjelpe- og tilretteleggingsbehov (DASPU-kode)

DASPU-kodene som brukes i elektronisk pasientjournal (Profil) er ment å beskrive hjelpebehovet med tilhørende bemanningsressurs:

DASPU-kode	Bemanningsressurs	Oppfølgingsbehov
DASPU 1	0,25 bemanningsressurs	Selvstendige brukere
DASPU 2	0,50 bemanningsressurs	Trenger je vn støtte
DASPU 3	0,75 bemanningsressurs	Tett oppfølging
DASPU 4	1,00 bemanningsressurs	Krever kontinuerlig nærhet
DASPU 5	2,00 bemanningsressurs	Svært omfattende hjelpebehov
DASPUF	Følge fra bolig	Vanligvis omfattende hjelpebehov

Tabell 8: DASPU-kodene som brukes i elektronisk pasientjournal (Profil)

DASPUF er en egen kategori. Den beskriver at beboere i bofellesskap har ansatte som følger dem til dagsenteret, også kalt følgepersonell. De inngår ikke i dagsenterets bemanningsressurs, men må registreres da det påvirker gruppestørrelser, oppfølging, arealutnyttelse og sikkerhetsmessige forhold.

Personer som har følgepersonell, har som regel omfattende og sammensatte hjelpebehov. Gruppen omfatter bla. personer med utfordrende atferd og alvorlige funksjonsnedsettelse, inkludert betydelige fysiske, kognitive, sensoriske, kommunikative og medisinske utfordringer.

Dette er system som gir et felles språk mellom:

- Prioriteringsutvalg
- Enhetsledere og avdelingsledere
- Saksbehandlere
- Økonomi/HR

Tilstedeværelsesfrekvens

Det er totalt 303 tjenestemottakere med tilbud om dagsenter i Enhet for avlastning og dagsenter. Det er en variasjon i antall dager brukerne er på dagsenteret per uke. Det varierer fra 1 til 5 dager i uken. Avdelingsledere ved dagsentrene tildeler brukerne ulike dager med utgangspunkt i antall innvilgede dager.

Enkelte dager er det færre brukere til stede, blant annet fordi noen har behov for økt bemanning, tettere individuell oppfølging og større areal med mulighet for skjerming. Disse behovene påvirker den samlede kapasiteten på dagsenteret den aktuelle dagen.

Andre dager er det flere brukere til stede, da noen i større grad kan delta i gruppeaktiviteter og samhandle med andre uten behov for tilsvarende tilrettelegging eller bemanning.

Fysiske rammer

Dagsenteret fysiske rammer har direkte betydning for hvor mange og hvilke brukere som kan få et faglig forsvarlig tilbud. Areal, romløsninger, skjermingsmuligheter, universell utforming og tilgang til utstyr påvirker kapasitet, gruppesammensetning og bemanningsbehov.

Samlet vurdering

Av denne grunn vil antall plasser per dag måtte forstås som et gjennomsnittlig antall personer som er på dagsenteret hver dag. Dette omfatter både brukere som har oppfølging fra dagsenterets egne ansatte, og brukere som har med personell fra eget bofellesskap eller bogruppe.

Tabellen under viser antall plasser i snitt hver dag ved de kommunale dagsentrene i 2026.

Dagsenter	Snitt plasser/personer pr. dag
Arna	18
Eidsvåg	40
Fana	25,5
Nesttun	24,5
Kloppedalen	10
Laxevaag	17,5
Laxevaag seniorsenter	17,5
Sandviken	23,5
Solplassen	36,5
Spelhaugen	25,5
Tjønnen	14
Totalt	252,5

Tabell 9: Antall plasser på dagsentrene

Når en bruker avslutter sitt tilbud ved dagsenteret, vil det foretas en helhetlig vurdering før en ny bruker eventuelt tildeles den ledige plassen. I denne vurderingen inngår både faglige, bemanningsmessige og driftsmessige hensyn, samt en vurdering av dagsenterets samlede kapasitet.

Vurderingen ses i sammenheng med brukerens totale tjenestetilbud og individuelle behov for oppfølging. Det tas også hensyn til gruppesammensetning og hvordan den enkelte bruker vil kunne påvirke – og påvirkes av – det eksisterende miljøet ved dagsenteret.

Det foretas alltid individuelle vurderinger for å sikre at den enkelte bruker kan nyttiggjøre seg tilbudet og motta et faglig forsvarlig og hensiktsmessig tilbud. Samtidig skal vurderingen ivareta både brukernes behov og hensynet til et forsvarlig arbeidsmiljø for ansatte.

Tildelings – og utmålingspraksis

Plass på dagsenter tildeles personer med utviklingshemming over 18 år som ikke har andre dagtilbud, som for eksempel videregående skole, arbeid eller et tilrettelagt dag- eller aktivitetstilbud i bofellesskapet. I tråd med gjeldende arbeidsprosesser skal beboere som har behov for høy bemanningsbistand som hovedregel få dagaktiviteter organisert av personalet i bofellesskapet. Dette skal dokumenteres i brukerens dags- og ukeplan.

Når det søkes om dagsenter, inviteres som hovedregel bruker og pårørende/verge til en kartleggingssamtale med avdeling for forvaltning og dagsentertjenesten.

Søknaden vurderes etter gjeldende kriterier, og vedtak fattes. Ved innvilgelse får søker plass på venteliste. Når tildeling skjer, mottar avdeling for forvaltning melding fra enhet for avlastning og dagsenter om tidspunkt for oppstart, sted og antall dager. Tjenesten vedvarer så lenge behovet er til stede.

Dersom bruker skal ha dagtilbud i eget hjem eller i bofellesskapet, skal aktivitetene settes systematisk inn i brukerens ukeplan. Dette skal tydeliggjøre hvilke aktiviteter som tilbys overfor bruker og pårørende.

Ved fravær fra dagsenter over tid dokumenterer dagsentertjenesten årsak i elektronisk pasientjournal. Dersom dagsenter og bruker/pårørende/verge er enige om at tilbudet bør avsluttes, bes bruker/pårørende/verge melde dette til avdeling for forvaltning. I slike tilfeller sendes vedtak om avslutning av tjenesten.

Hvis dagsenteret vurderer at bruker ikke lenger har nytte av tilbudet, men dette ikke er avklart med bruker/pårørende/verge, informeres avdeling for forvaltning. Dagsenteret tar samtidig kontakt med bruker/pårørende/verge og dokumenterer dialogen i elektronisk pasientjournal.

I arbeidsprosessheftet for saksbehandling står det at når avdeling for forvaltning mottar melding fra dagsenteret om behov for revurdering, gjennomføres en vurdering dersom saksbehandler finner grunnlag for det. Prosessen for revurderinger gjennomføres i ulik grad og på ulike måter i dagsentertjenesten. Arbeidsgruppen ser at det er et stort forbedringspotensial på dette området, som gir grunnlag for foreslåtte tiltak i denne utredningen.

Ved endringer eller vurdering om å avslutte tjenesten sendes brev med varsel om endring, reduksjon eller avslutning. Bruker/verge gis 14 dagers uttalerett. Dersom uttaleretten ikke benyttes, fattes endrings- eller avslutningsvedtak.

Kompetanse

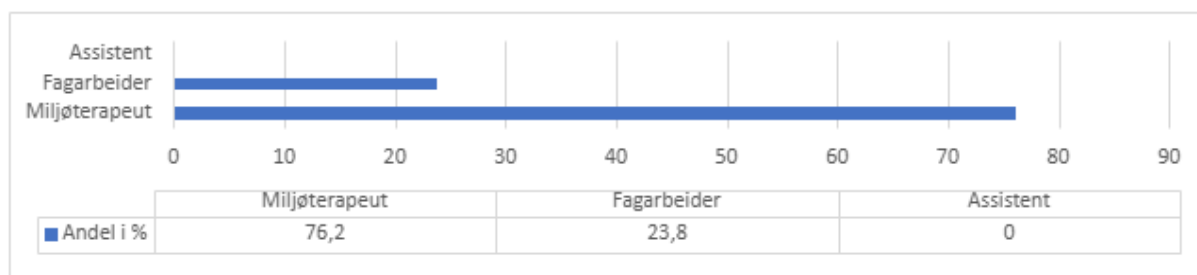
Kommunene har et ansvar for å sikre nok personell med riktig og tilstrekkelig kompetanse for å yte forsvarlige tjenester. Brukernes behov må være førende for den kompetansen som rekrutteres til de ulike dagsentrene. Dagsentertjenesten har ansatte med variert fagbakgrunn for å sikre aktivitet, mestring og et meningsfullt dagtilbud. Aktivitets – og miljøterapeutisk kompetanse er av stor betydning i dagsentertjenesten.

Dagsentertjenesten har ansatte med høy kompetanse og en sammensatt fagbakgrunn. Personalgruppene i de ulike dagsentrene består av bla. vernepleiere, sykepleiere, helsefagarbeidere, pedagoger, sosionom, tømrrer, ergoterapeut, idrettspedagog, konditor, fysioterapeut, barne – og ungdomsarbeidere og helseassistenter.

En gjennomgang av utdanningsbakgrunn/nivå hos ansatte i dagsentertjenesten viser at en høy andel av de ansatte har 3 - årig høyskoleutdanning. Det er også en relativt høy andel som har en fagarbeiderutdanning. Derimot er andelen ufaglærte/assistenter lav.

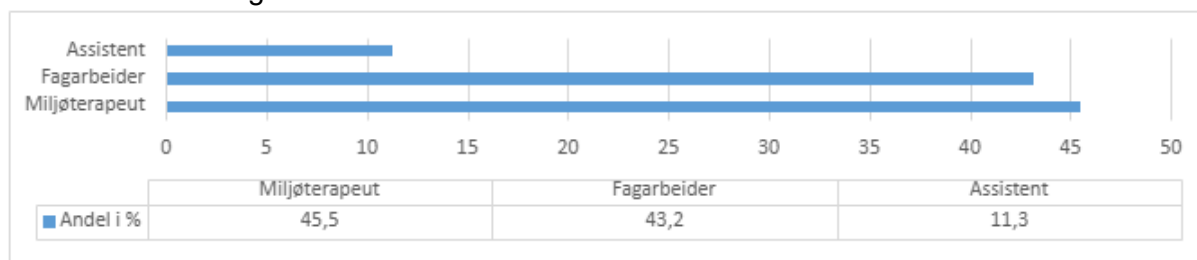
Følgende oversikt viser de ulike dagsentrenes fordeling av ansatte med ulikt utdanningsnivå/stillingskode:

SENIORSENTER

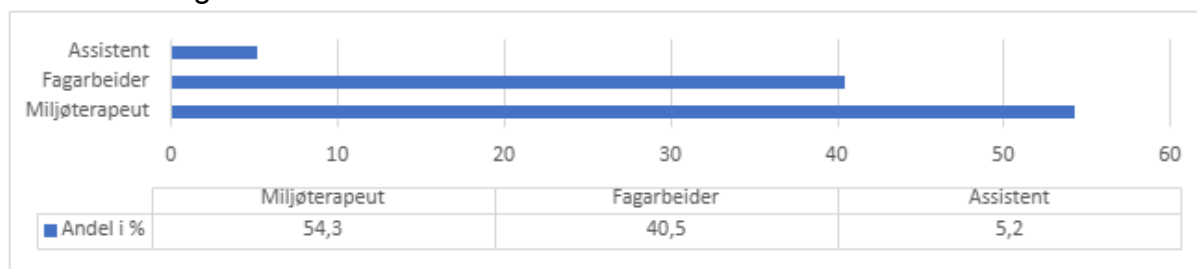
Tabell 10: Kompetanseoversikt - Laxevaag seniorsenter

SPELHAUGEN dagsenter

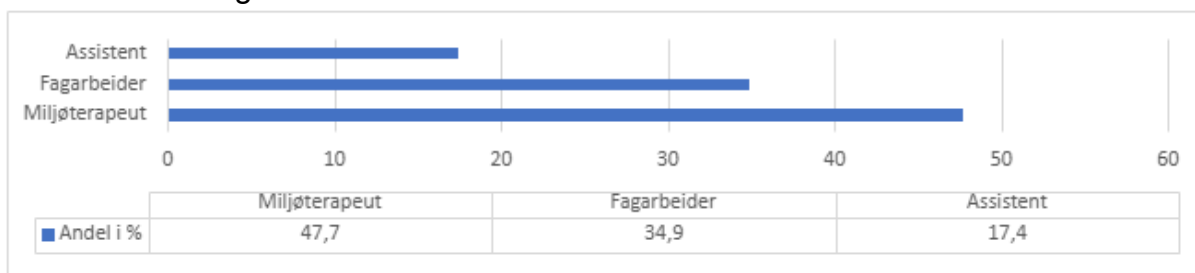
Tabell 11: Kompetanseoversikt – Spelhaugen dagsenter

EIDSVÅG dagsenter

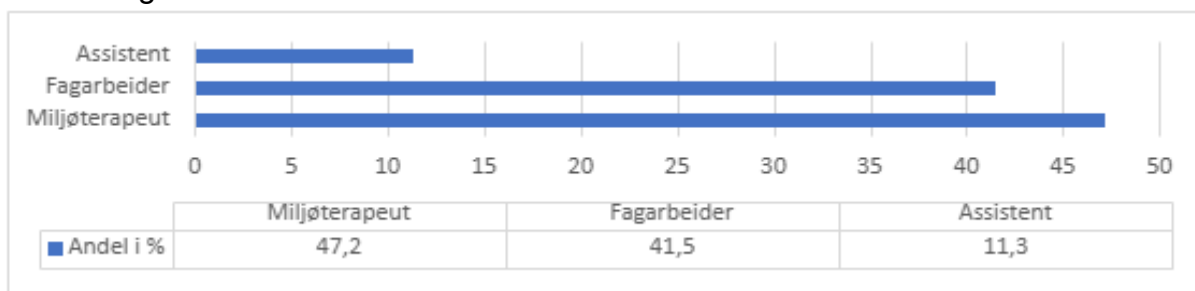
Tabell 12: Kompetanseoversikt - Eidsvåg dagsenter

SANDVIKEN dagsenter

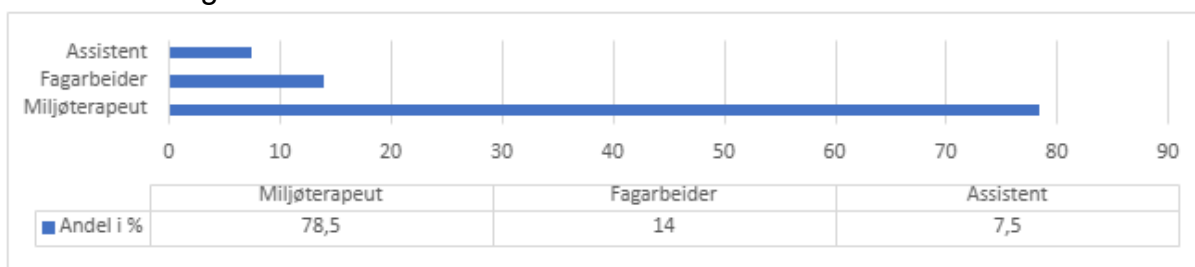
Tabell 13: Kompetanseoversikt – Sandviken dagsenter

ARNA dagsenter

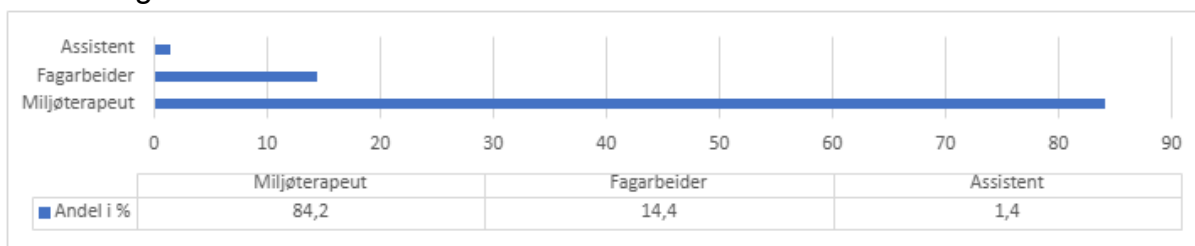
Tabell 14: Kompetanseoversikt - Arna dagsenter

TJØNNEN dagsenter

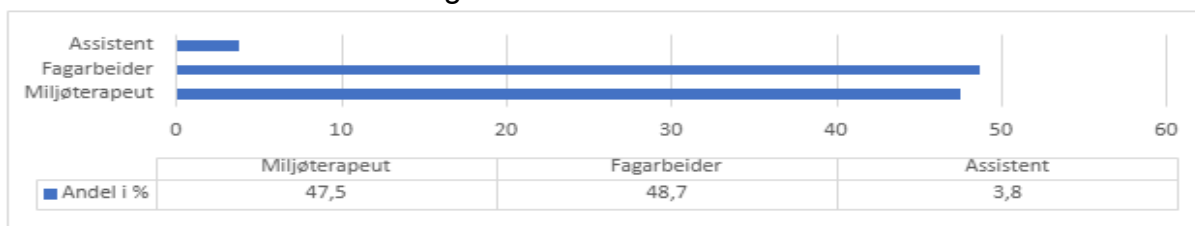
Tabell 15: Kompetanseoversikt – Tjønnen dagsenter

FANA dagsenter

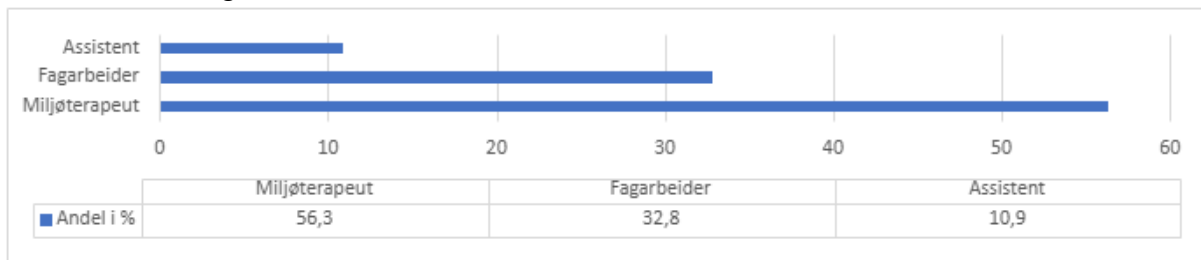
Tabell 16: Kompetanseoversikt - Fana Dagsenter

NESTTUN/KLOPPEDALEN dagsenter

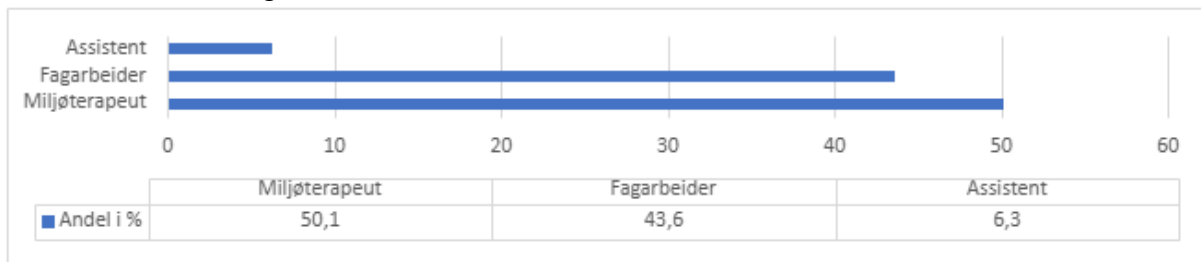
Tabell 17: Kompetanseoversikt - Nesttun/Kloppedalen dagsenter

LAXEVAAG dagsenter

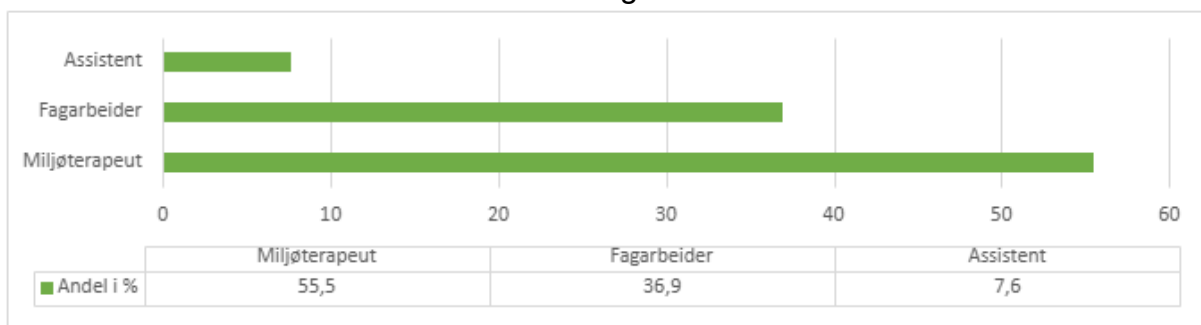
Tabell 18: Kompetanseoversikt – Laxevaag dagsenter

SOLPLASSEN dagsenter

Tabell 19: Kompetanseoversikt - Solplassen dagsenter

SAMLET oversikt for alle de kommunale dagsentrene

Tabell 20: Samlet kompetanseoversikt for alle kommunale dagsenter

De foregående tabellene viser at dagsentrene i hovedsak bemannes av ansatte med høyskole utdanning og fagarbeiderbakgrunn. Assistenten representerer en relativt liten andel av personalgruppen.

Transport

Brukerne får transport til/fra dagsenteret. I tillegg til å benytte dagsentrenes minibusser og personbiler, som kjøres av dagsenterets ansatte, kjøpes transporttjenester eksternt. I noen tilfeller benytter boligene egne biler eller brukerne sine privateide biler for transport til/fra dagsenteret. En svært liten andel av brukerne benytter seg av kollektiv transport eller går til dagsenteret. I noen tilfeller blir også bruker kjørt av pårørende eller drosje til dagsenteret.

Tabellen under viser kostnader knyttet til kjøp av transporttjenester (i hovedsak fra TIDE) og transport i regi av dagsentrene.

Transportutgifter i 2025		
Utgifter	Beløp oppgitt i kroner	Antall brukere
Kjøpt transport	33 411 739,-	124
Utgifter til egen transport	5 351 620,-	106
Totalsum	38 763 359,-	230

Tabell 21: Oversikt over transportutgifter i dagsentertjenesten i 2025.

Transportutgiftene utgjorde ca. 16 % av netto utgifter til tjenesten i 2025.

Brukerne betaler i dag for transport til og fra dagaktivitetstilbudet. For 2026 betaler brukerne 43 kroner per dag med et tak på 467 kr per måned. Dette tilsvarer omtrent prisen på et månedskort for honnør. Inntekten utgjorde i 2025 kr. 1.748.000.

I de andre store kommunene er bildet sammensatt. I noen kommuner er tjenesten helt gratis, noen tar betalt for transport slik som i Bergen, og noen tar et mindre beløp i betaling for mat og drikke.

Det vil kunne være et potensiale for å øke egenandelene, men arbeidsgruppen har ikke funnet det hensiktsmessig å bruke ressurser på å utrede dette i denne omgang.

Handlingsrom for organisering av dagtilbud

Helse- og omsorgstjenesteloven pålegger i § 3-2 kommunen å ha tilbud om en rekke tjenester. Helse- og omsorgstjenesteloven § 1-1 slår fast at det å sikre «at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig og ha en aktiv og meningsfull tilværelse i fellesskap med andre» er et formål med kommunens helse- og omsorgstjenester.

Dagsenter er ikke en tjeneste kommunen er pålagt å ha etter helse- og omsorgstjenesteloven § 3-2, og er heller ikke en betegnelse som benyttes i helselovgivningen. Selv om dagsenter ikke er lovpålagt, vil et aktivitetstilbud på dagtid likevel kunne måtte inngå i tjenestetilbudet for at det skal være forsvarlig og verdig etter helse- og omsorgstjenesteloven § 4-1. Tjenestetilbudet skal også være i tråd med lovens formålsbestemmelse, § 1-1. Av § 1-1 nr. 3, følger det at et av lovens formål er å «sikre at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig og til å ha en aktiv og meningsfylt tilværelse i fellesskap med andre». Den nasjonale veilederen «Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming» punkt 3, har et kapittel angående det å legge til rette for at personer med psykisk utviklingshemming får en aktiv og meningsfylt tilværelse. Der står det:

«Kommunens arbeid med å legge til rette for meningsfull aktivitet for den enkelte krever stor faglig bredde med involvering av flere faggrupper. Kommunen skal legge til rette for at den enkelte deltar i og mestrer dagliglivets gjøremål. Dagliglivets gjøremål skal forstås bredt, og omfatter blant annet:

- personlig hygiene, innkjøp, matlaging og husarbeid*
- samvær med familie og venner*
- arbeid eller et aktivitetstilbud på dagtid*
- fysisk aktivitet*
- holde seg orientert og være aktiv ut fra eget engasjement og interesser*
- deltakelse i fritidsaktiviteter, kultur- og musikkaktiviteter, tros- og livssynssamfunn, politikk og samfunnsliv*
- transport*

Kommunen skal, i samarbeid med tjenestemottaker og eventuelt nærmeste pårørende, utforme tjenestetilbudet med utgangspunkt i tjenestemottakers ønsker, interesser og forutsetninger. Utforming av tjenester og tiltak skal ta hensyn til personens funksjonsnivå, kulturelle bakgrunn, kjønnsidentitet og trostilhørighet. Tiltak for en aktiv hverdag tas inn i individuell plan. Kommunen skal selv eller i samarbeid med frivillige organisasjoner iverksette inkluderende og tilrettelagte aktivitetstiltak som kulturtilbud, kulturskoler, idretts- og friluftstilbud, fritidsklubber og eldresenter, ut fra lokale behov. Tiltakene skal gi mulighet for sosial kontakt og utvikling av vennskap.»

Det fremgår av veilederen at «Når det står «skal» eller «må» i teksten betyr det at kravet enten er lov- eller forskriftsfestet, eller så tydelig faglig forankret at det sjelden vil være forsvarlig ikke å gjøre som beskrevet i veilederen.

Det følger av § 3-2 første ledd nr. 7, at kommunene spesifikt er pålagt å ha et dagaktivitetstilbud for hjemmeboende personer med demens. Med dagaktivitetstilbud til hjemmeboende personer med demens menes treningstilbud i kommunen målrettet til denne gruppen. Plikten til å ha dagaktivitetstilbud trådte i kraft i 2020, se Prop. 66 L (2018–2019). En tilsvarende plikt til dagaktivitetstilbud for personer med psykisk utviklingshemming foreligger ikke i lovverket. Selv om § 3-2 første ledd nr. 7 ikke er helt treffende for dagsenter til personer med utviklingshemming, kan Prop. 66 L (2018–2019) gi noe veiledning for innhold og organisering av dagaktivitetstilbud i våre tjenester. Forarbeidet definerer ikke hva et dagaktivitetstilbud er. Det må tas utgangspunkt i formålet og hva som er forsvarlig. Forarbeidene slår fast at kommunen vil ha stor frihet når det gjelder organisering og innrettelse av tjenestetilbudet. Tilbudet kan ta utgangspunkt i kommunens etablerte tjenester eller utformes som et nytt tilbud. Ifølge Prop. 66 L (2018–2019) s. 27-28, kan dagaktivitetstilbud organiseres i kulturhus, dagsenter, omsorgsboliger, bokollektiv, aktivitets- eller eldresenter, brukerens eget hjem, og i noen tilfelle som en ambulerende tjeneste.

Kommunen har da stor frihet i utformingen av et dagaktivitetstilbud. Vi kan presumere at det samme gjelder for utformingen av dagsentertjenesten i ETTU.

Utformingen og innholdet må imidlertid ligge innenfor rammene av nødvendige helse- og omsorgstjenester, tjenesten må være forsvarlig, og brukers synspunkter skal vektlegges.

I tillegg til det som er nevnt ovenfor gjelder det også prosessuelle regler for hvordan kommunen skal gå fram i valg og utforming av tjenester som skal dekke behov for aktiviteter. Dette omfatter blant annet kravene til medvirkning, enkeltvedtak og andre saksbehandlingsregler etter pasient- og brukerrettighetsloven og forvaltningsloven. Kommunen må også ha system for å planlegge, budsjettere og følge opp at tjenestene ivaretar behovene hos de ulike brukerne.

Det følger av pasient- og brukerrettighetsloven § 3-1 andre ledd, at *«tjenestetilbudet skal så langt som mulig utformes i samarbeid med pasient eller bruker. Det skal legges stor vekt på hva pasienten eller brukeren mener ved utforming av tjenestetilbud etter helse- og omsorgstjenesteloven §§ 3-2 første ledd nr. 6, 3-6 og 3-8.»*

Ordlyden i første punktum er generell og må forstås slik at retten til involvering i utformingen av tjenestetilbudet ikke bare gjelder den type tjenester som er angitt i andre punktum (helse- og omsorgstjenesteloven §§ 3-2 første ledd nr. 6, 3-6 og 3-8), men alle helse- og omsorgstjenester som omfattes av lovens virkeområde.

FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) styrker rettighetene til personer med utviklingshemming.

CRPD er en menneskerettskonvensjon og en del av folkeretten. Da Norge ratifiserte denne konvensjonen i 2013, ble den norske staten folkerettslig bundet av den. CRPD er fra 01.01.26 inkorporert i den norske menneskerettighetsloven. Konvensjonen er ment å sikre at personer med funksjonsnedsettelse behandles likt med den øvrige befolkningen.

CRPD omtaler ikke dagsenter som en egen tjeneste, men den gir føringer som kan påvirke retten til meningsfulle dagtilbud.

Det presumeres i utgangspunktet at norsk lov allerede er i tråd med CRPD. I norsk lovgivning er det allerede forbud mot diskriminering basert på funksjonsnedsettelse.

Helsetjenester skal gis basert på en vurdering av den enkeltes behov, og brukernes ønsker og meninger skal vektlegges i tjenesteutmålingen.

Mål og forslag til tiltak

Formålene med tiltakene er å sikre en bærekraftig, faglig forsvarlig og rettferdig organisering av dagsentertjenesten. Tiltakene skal bidra til at økt etterspørsel etter dagsenterplasser kan håndteres innenfor eksisterende økonomiske rammer, uten av kvaliteten i tjenesten reduseres.

Målet er å:

- Sikre likeverdig tilgang til dagsentertilbud for nåværende og fremtidige brukere
- Skape tydeligere kriterier for tildeling og revurdering av dagsentertilbud
- Styrke forutsigbarhet og rettsikkerhet
- Legge til rette for en mer planlagt og bærekraftig livsløpsmodell for dagtilbud

Tiltakene balanserer hensynet til den enkelte brukers behov, med kommunens ansvar for forsvarlig prioritering og langsiktig ressursforvaltning. Tiltakene retter seg i hovedsak mot brukere som også har et tjenestetilbud gjennom bofellesskap eller bogrupper.

Aktuelle tiltak

Alternativ 0: Ingen endringer

Alternativ 1: Beboere eldre enn 55 år i bofellesskap/ bogrupper får som hovedregel 3 dager pr. uke på dagsenter.

Alternativ 2: Aldersgrense 65 år på ordinært dagsenter.

Alternativ 3: Etablere en ny kompetansenorm for ansatte ved kommunale dagsenter.

Alternativ 4: Innføre nye kartleggings – og vurderingsverktøy ved oppstart, evaluering og revurdering av dagsentertilbud

Alternativ 0: Ingen endringer fra dagens praksis

Alternativ 0 innebærer at dagens organisering, tildelingspraksis, omfang og innhold i dagsentertjenesten videreføres uten strukturelle endringer.

Fordeler:

- Stabilitet og kontinuitet for brukerne
- Ingen endringer i aktivitetsnivå
- Ingen usikkerhet i personalgruppene
- Kontinuitet i driften sikres
- Bevarer et sterkt fagmiljø

Ulemper:

- Ingen omdisponering av ressurser
- Økonomisk kostnadsvekst

- Unge voksne må vente på tildeling av dagsenterplass etter videregående skole
- Manglende kapasitet til nye brukere
- Uklarheter vedrørende kriterier for dagsentertilbud
- Mangelfull systematikk i tildeling og utmåling av dagsenterplass

Vurdering

Dette alternative vil sikre stabilitet og kontinuitet for tjenestebrukere, pårørende og ansatte. Å videreføre dagens praksis vil redusere risiko for uro og utrygghet som kan oppstå ved endringer i tjenestetilbudet. Alternativet innebærer ingen økte kostnader knyttet til administrativ ressursbruk knyttet til nye vurderinger og vedtak.

Derimot viser gjennomgangen av tjenesten at budsjettet til dagsentertjenesten har hatt en betydelig vekst de siste årene. Videreføring av dagens praksis vil etter all sannsynlighet medføre fortsatt kostnadsvekst, særlig sett i lys av forventningene om økningen i antall nye brukere de kommende årene. Dette kan medføre:

- Økt press på kommunens samlede helse- og omsorgsbudsjett
- Begrenset handlingsrom for å møte nye behov som oppstår hos brukere
- Risiko for at brukere må påregne ventetid før det blir ledig kapasitet i dagsentertjenesten
- Mindre rom for å gjøre gode faglige og forsvarlige vurderinger ved tildeling og utmåling.

Videre viser kartleggingen av tjenesten at det er ulikheter i innhold, organisering, åpningstider, transportbruk og tildelingspraksis i dagsentertjenesten. Ved å innføre endringer, vil ulikhetene på enkeltområder reduseres. Alternativ 0 innebærer at det ikke blir gjennomført en systematisk gjennomgang av tildeling og utmåling i dagsentertjenesten. I en situasjon med økende etterspørsel og begrensede ressurser kan dette medføre at kommunen i mindre grad benytter sitt handlingsrom innenfor lovverket til å organisere tjenesten på en mer bærekraftig måte.

På lengre sikt vurderer arbeidsgruppen at alternativ 0 er ikke forenlig med mandatets formål om å utvikle en økonomisk og organisatorisk bærekraftig dagsentertjeneste. Alternativet vil bevare dagens kvalitet og stabilitet, men gir ikke rom for strukturelle grep for å håndtere fremtidig vekst, ressursmangel og krav til effektiv og likeverdig prioritering.

Alternativ 1: Beboere eldre enn 55 år i bofellesskap/ bogrupper får som hovedregel 3 dager pr. uke på dagsenter

Beskrivelse av tiltaket

Alternativ 1 innebærer at beboere i bofellesskap og i privatinitierte bogrupper over 55 år som hovedregel får redusert dagsentertilbudet til tre dager per uke, det vil medføre en gradert nedtrapping av dagsentertilbudet. Formålet med tiltaket er å frigjøre kapasitet ved dagsentrene, redusere kostnadsvekst og sikre at yngre brukere med behov for dagsentertilbud får plass innenfor de eksisterende økonomiske rammene.

Fordeler:

- Frigjøre kapasitet ved dagsentrene i Bergen
- Bedre fordeling av et begrenset gode
- Sikrer rullering av dagsenterplassene
- Skaper forutsigbarhet og mulighet for langtidsplanlegging
- Reduserer kostnadsveksten ved dagsentrene
- Kan gi en roligere og bedre tilpasset hverdag

Ulemper:

- Antall brukere øker på hvert dagsenter, som medfører økt tidsbruk knyttet til planlegging og logistikk
- Mindre sosialt fellesskap
- Større krav til oppfølging fra personell i bolig
- Økt behov for bemanning på dagtid i bofellesskapet/bogruppen
- Redusert aktivitetsnivå og risiko for passivitet
- Mulig funksjonsfall hos bruker
- Økt arbeidsmengde for forvaltning

Vurdering

Tiltaket vil kunne bidra til å frigjøre et visst antall dagsenterplasser, men mest av alt sikre en naturlig rotasjon og fordeling på plassene i dagsentertjenesten. Dette vil kunne gi økt kapasitet til nye brukere, uten en tilsvarende økning i budsjettet. Dette vil gi en bedre ressursutnyttelse av dagsentertjenesten og i større grad sikre at flere brukere får tilgang og utbytte av dagsentertjenesten, som er i tråd med mandatet til arbeidsgruppen.

Vi har i denne utredningen tatt høyde for at det som hovedregel vil bli gjennomført en endring fra 5 til 4 dagers uke for alle beboere i bofellesskap/boggrupper. Etatsdirektør i etat for tjenester til utviklingshemmede mottok 26.01.2026 *“Beslutningsnotat sosiale tiltak og aktivitetstilbud i bofellesskap og private bogrupper”* fra kommunaldirektør i BEHO og vil starte arbeidet med å implementere denne endringen.

Kapasitet og bærekraft

I aldersgruppen 55 – 64 år er det 30 personer som har et dagsentertilbud, de har i gjennomsnitt 3,5 dager pr. uke på dagsenter.

Ved å innføre 3 dagers uke på dagsenteret for personer fra 55 år, er det i 2026 19 personer som vil bli berørt. Dette tiltaket vil frigjøre ca. 4 plasser a 5 dager pr. Uke. Denne ledige kapasiteten kan brukes til å gi dagsentertilbud til unge voksne som bor i foreldrehjem og av den grunn har behov for 5 dager pr. uke.

Det er viktig i denne sammenheng å tenke langsiktig, og vurdere om tiltaket vil gi en gevinst i et lengre perspektiv. Som tabellen under viser vil det frigjøres noe kapasitet på dagsentrene over en 10 års periode.

Innføring av 3 dagers uke fra 55 års - alder:

Stipulerte ledige plasser ved innføring av tiltak										
Årstall	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035
Antall personer	3	5	4	2	3	1	2	0	3	1
Antall dager/uke	3	5	4	2	3	1	2	0	3	1

Tabell 22: Stipulert ledige plasser ved innføring av tiltak 1 i denne utredningen.

Tabellen viser at det i løpet av kommende 10 års periode totalt kun vil bli fristilt ca. 5 plasser a 5 dager/uke.

Vi har gjort en sammenligning ved å se på innføring av 3 dagers uke ved 50 års alder, den viser at i aldersgruppen 50 – 64 år, vil 34 personer bli berørt. Det innebærer en frigjøring av totalt ca. 7 plasser a 5 dager pr. uke i 2026. 47 personer i aldersgruppen 50 – 64 år har dagsenterplass, de har i gjennomsnitt 3,8 dager i uken. Det viser at det allerede er noen som har 3 dagers uke på dagsenter.

Dette tiltaket vil kunne gi en mer forutsigbar langtidsplanlegging i et livsløps perspektiv for både boliger og dagsentertjenesten. Dette i form av at det er en kjent, forutsigbar og trygg nedtrapping av dagsentertilbudet til en aldrende brukergruppe.

Tiltaket representerer dermed et strukturelt grep som kan bidra til å motvirke videre kostnadsvekst i enheten.

I møter med andre kommuner viser det seg at det er ulik praksis med tanke på kriterier og omfang av dagsentertjenester. Stavanger kommune har over lengre tid hatt en praksis der brukere som bor i bofellesskap har 3 dager pr. uke på dagsenter. I overgangen fra foreldrehjem til innflytting i bofellesskap har også dagsentertilbudet blitt revurdert og endret fra eksempelvis 5 til 3 dager pr. uke innen 1 år etter endring av boform.

Faglig vurdering

Samtidig innebærer tiltaket en reduksjon i etablert tjenesteomfang for brukere. For mange representerer dagsenteret en sentral arena for sosial deltakelse, struktur og aktivitet. Reduksjon i antall dager kan medføre en økt risiko for sosial isolasjon og et redusert aktivitetsnivå. Det kan også medføre økt passivitet og mulig funksjonsfall for brukerne. Tiltaket vil videre kunne føre til økt kostnader og økt ressursbruk i botjenestene i ETTU.

Overgangen fra dagsenter til en senere livsfase for personer med psykisk utviklingshemming er et tema som er relativt lite belyst på i forskningslitteraturen. I denne utredning benyttes begrepet “pensjon” eller “pensjonisttilværelse” som en livsfasebetegnelse, og ikke i betydningen overgang til alderspensjon eller endring i trygderettslig status. I denne utredningen foreslår vi å innføre en gradvis nedtrapping av dagsentertilbudet og ønsker å presentere noe av bakgrunnen for dette.

For mange av brukerne innebærer denne livsfasen en naturlig aldringsprosess, ofte med endringer i funksjonsnivå, energinivå og behov for aktivitet. I utredningen foreslås derfor en gradvis nedtrapping av dagsentertilbudet som et planlagt og forutsigbart overgangstiltak. Formålet er å legge til rette for en strukturert livsløpstilpasning av tjenestene, samtidig som individuelle behov og rett til meningsfulle aktiviteter ivaretas.

Mange mennesker med utviklingshemming deltar ikke i lønnet arbeid, men deltar i sitt voksne liv i aktivitetstilbud på dagtid som er organisert og tilrettelagt for dem, som et dagsenter. Mange tjenestebrukere anser dette som sin jobb, der de har arbeidsoppgaver og store deler av sitt sosiale nettverk knyttet til dette miljøet.

I temaheftet fra NAKU “*Mot slutten av arbeidslivet*” (2014) er det skrevet om de generelle aldringsprosessene og overgangsutfordringer som kan være relevante for personell ved de kommunale dagsentrene og i VTA bedrifter. Heftet viser at funksjonsnedgang og aldring for mennesker med psykisk utviklingshemming ofte starter tidligere enn hos befolkningen generelt, og at pensjonsalder i faglitteraturen ofte omtales å være omkring 55-60 år. Samtidig presiseres det at dette ikke er ment som en fastsatt norm. Videre beskriver heftet at pensjonsalder i noen tilfeller også bør starte tidligere. Til tross for dette presiseres det at alder alene ikke bør være et utgangspunkt for pensjonering, at en heller må vektlegge individuelle vurderinger. Det å tidlig orientere om og planlegge pensjonisttilværelsen kan være med å bidra til at den enkelte bruker er bedre forberedt og får en positiv overgang til pensjonisttilværelsen.

I nyere forskning i en doktorgradsavhandling av Jeanett Engeland med tittel “*Dagaktivitet og pensjonering blant voksne med utviklingshemming i Norge*” (2021) finner Engeland at det allerede eksisterer en form for pensjonering fra VTA bedrifter og andre dagtilbud, men at det eksisterer få felles retningslinjer eller standardiserte normer som er formalisert. Dette beskriver hun kan føre til at det er rom for ulik praksis i tjenestene. Engeland sin avhandling omfatter både VTA og kommunale dagaktivitetstilbud, og bygger på registerdata og kvalitative intervjuer.

Engeland (2021) gjennomførte en kvalitativ studie av mennesker med utviklingshemming der hun har gjennomført intervjuer som viser at det ikke nødvendigvis oppleves som utelukkende negativt å pensjoneres. Flere av informantene rapporterte om økt tilfredsstilhet, bedre helse og større selvbestemmelse etter pensjonering. Forskningen viser at dette forutsetter at overgangen er forutsigbar og forståelig for personen selv, samt at det finnes alternative og meningsfulle aktiviteter.

Internasjonale studier av overgang til pensjon for personer med utviklingshemming understøtter dette nyanserte bilde. Granö et al. (2023) sin forskning bygger på personalets beskrivelser som viser at pensjon ofte følger uformelle kollektive praksiser i tjenestesystemet. Når overgangene er svakt standardisert, øker risikoen for varierende praksiser med manglende brukermedvirkning.

Samlet gir ikke disse kildene støtte for å innføre en fast pensjonsalder for dagsentertjenesten. De gir derimot støtte for å etablere tydeligere rammer for når og hvordan pensjonering bør vurderes, så lenge de bygger på individuelle vurderinger. Det å skape en forutsigbar nedtrapping eller pensjoneringsalder kan fungere som et planleggingspunkt for en god overgang, en forutsigbarhet knyttet til ressursfordeling og planlegging av tjenesten, særlig i kommunale dagsentre hvor kapasitet og turnover er reelle utfordringer. Forskningen understreker samtidig at en slik nedtrapping som foreslås i tiltaket må kombineres med en individuell vurdering, gradvis overgang og tilgang til alternative aktivitetstilbud som skal være faglig og etisk forsvarlige.

Arbeidsgruppen har utarbeidet kartleggings- og vurderingsverktøy til bruk ved oppstart og ved evaluering/revurdering av dagtilbudet (Se mer under tiltak 4). Dagsenterenheten har ansvar for utfylling av verktøyet i samråd med andre enheter der det er aktuelt og for å sikre at det gjennomføres individuelle vurderinger.

Juridiske vurderinger

Det følger av diskrimineringslovens § 6 at det er forbud mot å diskriminere på grunn av bl.a. alder og funksjonsnedsettelse. Det er forbud mot både direkte og indirekte diskriminering, jf. lovens §§ 7 og 8. Det følger derimot av lovens § 9 at forskjellsbehandling ikke er i strid med diskrimineringsforbudet hvis det oppfyller tre vilkår. Forskjellsbehandlingen må ha et saklig formål, være nødvendig for å oppnå formålet, og ikke være uforholdsmessig inngripende overfor den eller de som forskjellsbehandles.

Saklig formål

Formålet med tiltaket er å sikre en bærekraftig utvikling av dagsentertjenesten og en rettferdig fordeling av en begrenset ressurs. Videre er formålet å frigjøre kapasitet slik at yngre tjenestebrukere, herunder personer som avslutter videregående opplæring og har behov for dagtilbud, kan få tilgang til tjenesten innenfor de økonomiske rammene i dagsentertjenesten.

Hensynet til bærekraft, forsvarlig ressursforvaltning og likeverdig tilgang til tjenester vurderes av arbeidsgruppen som saklige og legitime formål.

Nødvendighet

Spørsmålet om nødvendighet beror på om tiltaket er egnet til å oppnå formålet og om det finnes mindre inngripende alternativer som i tilstrekkelig grad kan ivareta samme hensyn.

Tiltaket vurderes som egnet til å bidra til mer forutsigbar ressursfordeling og til å sikre en mer standardisert og planlagt fordeling av dagsenterplassene. Dette kan gi bedre ressursfordeling og bidra til å dempe kostnadsveksten i tjenesten.

Hvorvidt tiltaket er nødvendig, må i midlertidig vurderes opp mot andre mulige strukturelle og økonomiske tiltak som kan bidra til tilsvarende måloppnåelse. Arbeidsgruppens mandat er å foreslå løsninger som kan sikre en bærekraftig utvikling av tjenesten, uten tilsvarende økonomisk vekst som de siste årene. I lys av dette vurderer arbeidsgruppen at tiltaket fremstår som et relevant og forholdsmessig virkemiddel for å oppnå formålet, forutsatt at det gjennomføres med individuelle vurderinger og kompensierende tiltak der det er nødvendig.

Forholdsmessighet

Forholdsmessighetsvurderingen innebærer en avveining mellom tiltakets formål og de konsekvensene det får for den enkelte bruker. Reduksjon i antall dager kan innebære redusert sosial deltakelse og aktivitetsnivå for den enkelte bruker. For å redusere risikoen for uforholdsmessige konsekvenser forutsettes det at:

- Endringen skjer gradvis
- Det foretas en konkret og individuell vurdering i hvert enkelt tilfelle
- De sikres kompensierende tiltak i bolig
- Overgangen planlegges i samarbeid med bruker og bolig

Gjennom bruk av kartleggingsverktøy og individuelle ukeplaner kan det legges til rette for alternative aktiviteter i bolig på dager uten dagsenter, slik at brukerens behov for struktur, sosial deltakelse kan ivaretas.

Under disse forutsetningene vurderes tiltaket å kunne gjennomføres innenfor lovens rammer, forutsatt at individuell vurdering og forsvarlighetskravet etter helse- og omsorgstjenesteloven ivaretas.

Tiltaket kan ikke gjennomføres som en automatisk aldersgrense uten individuell vurdering. Det må fattes enkeltvedtak basert på en konkret vurdering av behov.

Samlet vurdering

Alternativ 1 kan gi en kapasitetsgevinst og bidra til en mer økonomisk og bærekraftig tjeneste. Samtidig innebærer tiltaket risiko for å redusere livskvalitet, sosial deltakelse og funksjonsnivå for de enkelte brukerne der det foreslås å redusere antall dager på dagsenteret. Samtidig oppnår man en gevinst med at flere brukere kan få utbytte av dagsenterets goder og ressurser, som kan føre til bedre livskvalitet, sosial deltakelse og funksjonsnivå for yngre og flere brukere enn tidligere.

Endringen vil skje gradert og skje basert på individuelle behov. Endringen vil være forutsigbar og bør sikre at boligene har kapasitet til å ivareta brukerne på fridager. For at implementeringen av tiltaket skal fungere forutsettes det at det er gode kartleggings- og vurderingsverktøy som sikrer individuelle evalueringer av dagsenterplassen for hver enkelt bruker.

Tiltaket innebærer en balansering mellom hensynet til den enkelte bruker og hensynet til en rettferdig fordeling av en begrenset ressurs.

Alternativ 2: Aldersgrense 65 år ved ordinært dagsenter

Beskrivelse av tiltaket

Alternativ 2 innebærer en aldersgrense på 65 år, som hovedregel, for brukere med vedtak i et ordinært dagsenter. Dette vil si at dagsentertilbudet som hovedregel avsluttes ved fylte 65 år. Formålet med tiltaket er å frigjøre kapasitet ved ordinære dagsenter, sikre bedre fordeling av plasser og etablere en mer forutsigbar livsløpsmodell i tjenesten. Det vil være mulig å søke om plass 2 dager i uken ved Laxevaag seniorsenter.

Fordeler:

- Forutsigbarhet for bruker, gir grunnlag for gode overganger
- Lettere å planlegge fremtidige driftsbehov i boliger
- Tilpasset tilbud ut fra individuell funksjonsvurdering
- Frigjør kapasitet slik at yngre brukere kan få dagsenterplass

Ulemper:

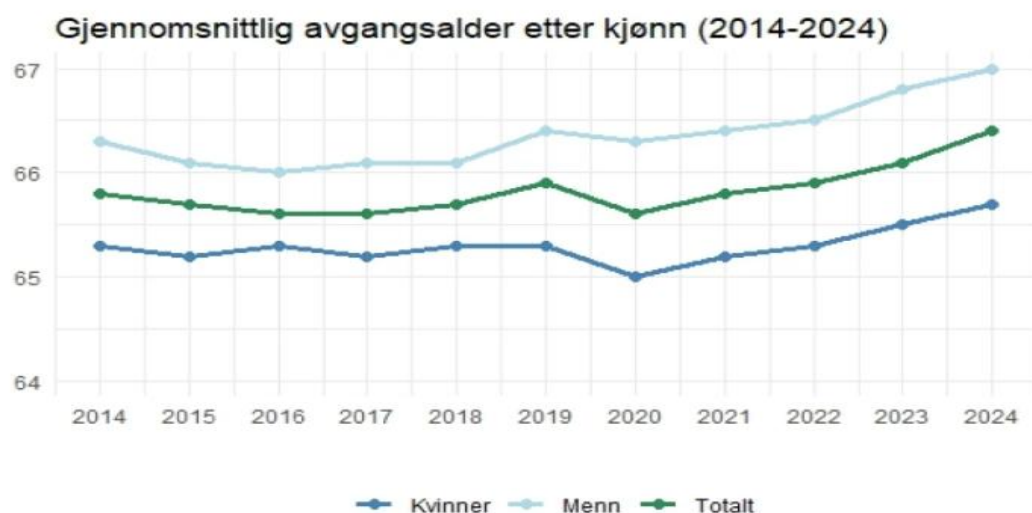
- Sosial isolasjon, større grad av passivitet
- Økt behov for bemanning på dagtid i bofellesskap
- Redusert kontakt med et kjent nettverk

Vurdering

Tiltaket vil kunne bidra til å frigjøre et visst antall dagsenterplasser, men mest av alt sikre en rulling på plassene i dagsentertjenesten. Dette vil kunne gi økt kapasitet til nye brukere, uten en tilsvarende økning i budsjettet som har vært tydelig over de siste årene. Dette vil gi en bedre ressursutnyttelse av dagsentertjenesten og i større grad sikre at flere brukere får tilgang og utbytte av dagsenter, som er i tråd med mandatet til arbeidsgruppen.

Tiltaket vil være i tråd med et naturlig livsløpsperspektiv og kan gi en naturlig og forutsigbar struktur for overgangen fra et ordinært dagsentertilbud til aktivitetstilbud i bolig eller ved seniorsenter. En fast aldersgrense kan skape systematikk og legge til rette for en mer langsiktig planlegging av tjenester som brukerne får, fremtidig kapasitetsbehov og ressursbehov i tjenestetilbudet. Det vil frigjøre plasser for yngre brukere med et behov for dagtilbud.

Arbeidsgruppen har sett på den gjennomsnittlige avgangsalder i Norge i perioden 2014 – 2024, se tabell under, den viser at i perioden har den lagt mellom 65 og 67 år:

Tabell 23: Oversikt over gjennomsnittlig avgangsalder i Norge.

Kapasitet- og bærekrafts vurdering

Tiltaket kan gi en tydeligere og mer forutsigbar struktur for overgangen fra et ordinært dagsentertilbud til en pensjonstilværelse. Tiltaket kan:

- Skape systematikk og bedre forutsetninger til en langsiktig planlegging.
- Gi en tydelig og bedre oversikt over fremtidige kapasitetsbehov
- Frigjøre plasser til yngre tjenestebrukere med behov for aktivitetstilbud
- Dempe ytterligere kostnadsvekst ved inntak av yngre tjenestebrukere.

Tiltaket representerer et mer strukturelt og forutsigbart grep enn alternativ 1, og vil kunne gi en mer stabil kapasitetsstyring over tid. Tiltaket er også i tråd med samfunnets øvrige ordninger, som kan bidra til å gjøre dette til en naturlig overgang.

De ordinære dagsentrene har i dag ingen brukere eldre enn 66 år. Det er 11 personer i aldersgruppen 60 – 66 år, disse har i gjennomsnitt 3,5 dag pr. uke.

Tabellen under viser antall brukere som vil nå den anbefalte aldersgrensen på 65 år i 10 års perioden fra 2026 - 2035:

Oversikt over antall brukere som vil nå aldersgrensen										
Årstall	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035
Antall personer	2	2	1	1	3	2	6	2	5	3

Tabell 24: Oversikt over antall brukere som vil nå aldersgrensen på 65år.

Som oversikten viser, er det relativt få plasser som vil frigjøres ved kun å innføre dette tiltaket, men det er likevel et nødvendig tiltak. Det vil bidra til å skape en forutsigbarhet for både brukere, pårørende og de ulike kommunale tjenestene som blir berørt.

Med bakgrunn i behovet for å frigjøre kapasitet ved de ulike dagsentrene, slik at yngre brukere kan tilbys plass, har vi utarbeidet en oversikt over antall personer i ulike aldersklasser i ETTU. Oversikten skal synliggjøre forventet tilstrømning av brukere og gi grunnlag for planlegging av fremtidige tjenestetilbud.

Potensielle søkere til dagsenterplasser								
Alder i 2026	15 år	16 år	17 år	18 år	19 år	20 år	21 år	22 år
Antall personer	20	29	33	32	28	39	30	32

Tabell 25: Oversikt over mulige søkere til dagsenterplasser

Det er imidlertid utfordrende å anslå nøyaktig hvor mange som faktisk vil ha behov for dagsentertilbud hvert av de kommende årene. Dette skyldes variasjoner i individuelle løp, herunder muligheten til å få innvilget flere år på videregående skole, samt at andre får tilbud om VTA, folkehøyskole, eller andre dagaktivitetstilbud.

Faglige og tjenestemessige konsekvenser

Overgangen fra et dagtilbud til en pensjonisttilværelse vil kunne medføre at bruker enten vil kunne få aktivitetstilbud i bolig, eller naturlig vil kunne søke plass på Laksevåg seniorsenter. Andre muligheter som kommer frem i denne rapporten er å utnytte ressursen ved miljøstuer eller ved å organisere sosiale sammenkomster på allerede kjente arenaer som å bruke dagsentrenes lokaler på kveldstid som en sosial arena.

Som i hefte fra Naku (2013) og i forskningen til Engeland (2021), viser det at overgangen til pensjonsalder eller en overgang til et seniorsenter kan for enkelte brukere være hensiktsmessig, særlig dersom funksjonsnivå, helse eller energinivå tilsier et roligere og mer tilpasset tilbud. Dette er beskrevet mer utfyllende under tiltak 1 i denne rapporten.

Samtidig innebærer tiltaket en tydelig reduksjon i aktivitetsnivå, fra enten det vedtaket den aktuelle tjenestebrukeren har, eller om tiltak 1 gjennomføres, en reduksjon fra 3 dager i uken ved 55 år til ingen vedtak om aktivitetstilbud ved 65-års alder. Dette kan medføre konsekvenser for den aktuelle bruker. Derfor foreslår arbeidsgruppen at det skal innføres kompenserende tiltak for å redusere risikoen for sosial isolasjon, manglede struktur og passivitet, gjennom at det i vurderings- og kartleggingsverktøyene skal sikres en aktivitetsplan/ukeplan for bruker, eller at det er mulig å søke om tilbud på seniorsenter.

Det må samtidig vurderes om boligene har kapasitet til å ivareta økt dagaktivitet i bolig på de dagene bruker er hjemme. Uten kompenserende tiltak, kan tiltaket føre til forskyving av ressursbehov, fremfor en reell innsparing. Derimot kan slik grense føre til at en kan planlegge endringene på et organisatorisk nivå lenge før tiltaket blir iverksatt. Dette kan medføre bedre systematiserte og planlagte overganger, som kan være individuelt vurdert for den enkelte bruker.

Juridiske vurderinger

I henhold til diskrimineringsloven § 9 som gjelder lovlig forskjellsbehandling, vil dette være direkte forskjellsbehandling etter diskrimineringsloven § 7.

Det må derfor som over tas en vurdering på om vilkårene for lovlig forskjellsbehandling er oppfylt. Det må kunne vises til et saklig formål, at forskjellsbehandlingen er nødvendig for å oppnå formålet, og at forskjellsbehandlingen er forholdsmessig.

Saklig formål

Formålet med tiltaket innebærer å sikre en bærekraftig tjeneste, rettferdig prioritering og en tilpasning av tilbudet i tråd med et livsløpsperspektiv. Formålet med tiltaket omhandler å sikre plass og kapasitet til å gi flere og yngre tjenestebrukere tilgang på et dagsentertilbud. Under alternativ 1 drøftet vi ulike momenter knyttet til det saklige formålet, vi tenker at disse momentene også kommer til anvendelse ift. alternativ 2.

CRPD artikkel 19 "Retten til å leve selvstendig og delta i samfunnet" peker på viktigheten av å legge til rette for sosial deltakelse og motvirke isolasjon. Formålet med tiltaket er ikke å redusere retten til deltakelse, men å strukturere tjenesten i et livsløpsperspektiv slik at flere brukere får tilgang til aktivitetstilbud, samtidig som overgangen til pensjonsalder planlegges på en forutsigbar og individuelt tilpasset måte. Tiltaket forutsetter at brukeren fortsatt sikres meningsfull aktivitet gjennom alternative tilbud.

Vilkåret om «saklig formål» innebærer at kun legitime formål kan åpne for forskjellsbehandling det må dreie seg om en beskyttelsesverdig interesse. Hensynet til andres helse og sikkerhet er et eksempel på dette. Også hensynet til klagerens egen helse kan utgjøre et saklig formål. Økonomiske hensyn kan etter omstendighetene også være saklige.

Nødvendighet og forholdsmessighet

Om tiltaket er nødvendig eller forholdsmessig vil bero seg på om overgangen skjer automatisk eller etter individuell vurdering. Tiltaket er tenkt å være som en hovedregel, som er vurdert på individuelle vurderinger gjennom kartleggings- og vurderingsverktøy. Verktøyene tar høyde for at kompensierende tiltak skal iverksettes, der både seniorsentertilbud eller aktivitetstilbud i regi av bolig vurderes som et samlet sett forsvarlig og verdig tjenestetilbud.

Reduksjonen i tjenestetilbud vurderes til å ikke være uforholdsmessig inngripende, da det i et livsløpsperspektiv anses som en naturlig overgang. Helsepersonell har en særaldersgrense på 65 år, som gjør at de tjenesteyterne brukerne omgis med i hverdagen, har er likt og tilsvarende livsløp. Det blir derfor en naturlig overgang som det gjennom dette tiltaket blir lettere å samhandle om, forberede og planlegge.

Derimot er det viktig, som arbeidsgruppen presiserer, at det gjøres individuelle vurderinger, for å sikre at alternative oppfyller kravet til nødvendige og forsvarlige tjenester etter helse- og omsorgstjenesteloven.

Samlet vurdering

Alternativ 2 gir en høy grad av forutsigbarhet og systematikk, og man kan bidra til langsiktig kapasitetsstyring og bærekraft. Samtidig innebærer tiltaket en reduksjon i etablert tjenesteomfang for en sårbar brukergruppe.

Risikoen for negative konsekvenser er særlig knyttet til sosial isolasjon og funksjonsfall dersom tilbudet ikke kompenseres tilstrekkelig i bolig eller gjennom et seniorsentertilbud.

Tiltaket vurderes som mulig innenfor kommunens handlingsrom, forutsatt at overgangen skjer etter individuelle vurderingen, at seniorsenteret opprettholdes og at det etableres gode overgangsprosesser. Det forutsettes derimot også at boligene må ha tilstrekkelig kapasitet, derimot er dette noe som kan planlegges flere år i forveien grunnet at tiltaket skaper forutsigbarhet i tjenesten.

Tiltaket bidrar dermed til en bærekraftgevinst, men det innebærer en juridisk og faglig risiko, dersom det ikke iverksettes med tydelige faglige rammer. Derfor har arbeidsgruppen utviklet nye kartleggings- og vurderingsverktøy for å sikre at det skapes kompenserende tiltak for å motvirke risikoen.

Alternativ 3: Etablere en ny kompetansenorm for ansatte ved kommunale dagsenter

Beskrivelse av tiltaket:

Tiltaket innebærer å etablere en kompetansenorm som angir ønsket bemanningssammensetning mellom miljøterapeuter med relevant høyskoleutdanning (3 år), miljøarbeidere med fagbrev og ufaglærte assistenter:

- 40 % miljøterapeuter
- 30 % fagarbeidere
- 30 % assistenter

Innføringen vil skje gradvis over tid ved naturlig avgang fra stillinger, ved ledighet skal stillingskode/stillingsbetegnelse vurderes og endres i samsvar i ny kompetansenorm. Ved en slik endring skal det foretas en forsvarlighetsvurdering og gjennomføres drøftingsmøte med arbeidstakerorganisasjonene.

Fordeler:

- Redusere bruk av helsepersonell i dagsentertjenesten
- Rekruttere ansatte med annen formal – og realkompetanse
- Utnytte personellressurser på en bærekraftig måte
- Skape muligheter for mer mangfoldige aktiviteter

Ulemper:

- Mulig merbelastning på fagpersoner
- Kan øke sannsynligheten for avvik og uønskede hendelser
- Kan medføre usikkerhet ved overgangen for personalet

Vurdering

Bergen kommune sin strategiske kompetanseplan (2017 – 2027) fremhever at kompetansebegrepet favner bredt, det er nødvendig å se på den samlede kompetansen, som innebærer både *“kunnskaper, ferdigheter, evner og holdninger”* (s.6). Den viser til en utvikling som har vart over noe tid, der mangelen på personer med helse og sosialfaglig kompetanse blir mer og mer fremtredende i arbeidslivet. Det utfordrer våre tjenester, og da er det nødvendig å se på mulighetsrommet for å endre en etablert praksis og heller rekrutterer personer med annen fag – og realkompetanse.

Rullering av strategisk kompetanseplan 2024 viser til oppgavedeling som en tilnærming for bedre å utnytte de ressursene man har på en bedre måte. Arbeidsgruppen ser at ved å foreslå en endring der det i noen grad ansettes personer uten formell utdanning kan arbeidsoppgaver av praktisk art utføres av disse, slik at helsepersonell brukes på en mer hensiktsmessig måte. Eksempelvis kan oppgaver knyttet til transport og praktiske oppgaver på dagsenteret utføres av ufaglærte personer.

Den nasjonale veilederen *“Gode helse – og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming”* skriver følgende i kap. 2: *“Kommunen skal videre sørge for tilstrekkelig kvalifisert bemanning sett opp mot behovet. Dette betyr både tilstrekkelig personell med høyskoleutdanning innen helsefag, sosialfag og spesialpedagogikk, og tilstrekkelig personell med fag- og yrkesspesifikk kompetanse.”*

I tillegg skal *“kommunen ha oversikt over kompetanse- og opplæringsbehov, sett opp mot brukernes behov for tjenester og de oppgavene som skal løses.”*

Arbeidsgruppen vurderer at en fordeling med 40 % høyskolekompetanse og 30% fagarbeider-kompetanse vil kunne imøtekomme behovet for *tilstrekkelig kvalifisert bemanning opp mot behovet*. Dette vil i liten grad forringe kvaliteten på tjenestetilbudet ved de kommunale dagsentrene.

Behovet for en type spesifikk kompetanse, vil påvirkes av flere momenter. I en slik vurdering må brukernes diagnosebilde, kompleksiteten i utfordringsbildet, medisinsk oppfølging, herunder legemiddelhåndtering, være avgjørende for valg av kompetanse. I noen tilfeller vil Helse – og omsorgstjenesteloven kapittel 9 medføre konkrete krav til kompetanse hos tjenesteyterne. Dagsentertjenesten har brukere med ulike bistandsbehov, som har behov for en sammensatt kompetanse hos tjenesteyterne. Vi mener det behovet blir ivaretatt selv om 30 % av tjenesteyterne er ufaglært/assistenter. Hovedvekten av tjenesteyterne vil ha en fagkompetanse som også må brukes i veiledning av tjenesteytere uten en formell kompetanse. I motsetning til tjenestesteder der ansatte arbeider i turnus, er ansatte i dagsentrene på jobb samtidig, slik at muligheten til å både gi og ta imot veiledning er større enn på tjenestesteder med døgndrift.

Selv om vårt forslag innebærer en reduksjon av antall helsepersonell og annen type fagkompetanse i dagsentertjenesten, anser vi likevel at det er tilstrekkelig til å håndtere legemidler ihht. lov, forskrift og Bergen kommunes retningslinjer for legemiddelhåndtering.

Det er i starten av 2026 i underkant av 15 vedtak etter Helse – og omsorgstjenesteloven kapittel 9 (b og c) i dagsentertjenesten, dette inkluderer godkjent vedtak, nylig avsluttede og påbegynte vedtak.

Helse – og omsorgstjenesteloven kapittel 9 stiller særskilte krav til kompetanse hos ansatte som yter tjenester til personer med utviklingshemming. Rundskriv IS-10/2015 konkretiserer i punkt 4.9.5.2. følgende om utdanningskravene (s.105) *“For gjennomføring av tiltak etter § 9-5 tredje ledd bokstav b – skadeavvergende tiltak i gjentatte nødsituasjoner – er kravet at den ene av de to tjenesteyterne minst skal ha bestått utdanning i helse-, sosial- eller pedagogiske fag på høyskolenivå....For gjennomføring av tiltak etter § 9-5 tredje ledd bokstav c – tiltak for å dekke grunnleggende behov herunder opplærings- og treningstiltak – stilles det krav om at den ene tjenesteyteren minst skal ha fullført videregående opplæring i helse- og sosialfag/oppvekstfag.”*

Arbeidsgruppen vurderer at selv med en reduksjon av ansatte med høyskoleutdanning og fagarbeiderbakgrunn, vil det være mulig å ivareta kompetansekravet i lovverket.

Som vi har vært inne på tidligere i utredningen, har brukerne av dagsentrene ulike funksjonsnivåer, kommunikasjonsformer og hjelpebehov, det er derfor avgjørende at alle ansatte har både kommunikativ og relasjonell kompetanse. Slik kompetanse kan innehas uavhengig av formell utdanning, men den kan utgjøre en sentral del av den samlede kompetansen som gjør en person særlig egnet til å arbeide med brukerguppen.

Alternativ 4: Innføre nye kartleggings – og vurderingsverktøy ved oppstart, evaluering og revurdering av dagsentertilbud

Beskrivelse av tiltaket:

Alternativ 4 er å ta i bruk nye kartleggings- og vurderingsskjema (heretter omtalt som KV) som arbeidsgruppen har utarbeidet. Disse tas i bruk ved oppstart og ved evaluering av brukers dagtilbud. KV skal sammen med annen relevant informasjon danne grunnlaget for hvilke aktivitetstilbud bruker skal motta, og hvem som skal ha ansvar for gjennomføringen av tilbudet. KV er også ment til å danne grunnlag for vurdering av ressurs og grad av hjelpebehov.

Tydelige kriterier vil være forventningsavklarende og skape forutsigbarhet for tjenestemottakere og verge/pårørende.

Fordeler:

- Mer åpen og likeverdig saksbehandling
- Større grad av forutsigbarhet
- Økt kvalitet på kartlegging og dokumentasjon
- Riktig prioritering ved begrenset kapasitet
- Kontinuerlig forbedring
- Bedre faglig grunnlag for vurderinger av tjenesten

Ulemper:

- Standardiserte kriterier kan undergrave individuelle behov
- Flere revurderinger kan føre til utrygghet hos bruker/pårørende
- Økt ressursbruk til dokumentasjon og administrasjon/saksbehandling

Vurdering

For å sikre en mer systematisk, likeverdig og rettssikker praksis ved tildeling, utmåling og revurdering av dagsenterplass, har arbeidsgruppen utarbeidet standardiserte kartleggings- og vurderingsverktøy.

Verktøyene er laget som forslag, som må utprøves, evalueres og videreutvikles.

Verktøyene skal bidra til strukturert innhenting av relevant informasjon om funksjonsnivå, behov for aktivitet og sosial deltakelse, helsetilstand, alternative tilbud og brukerens egne ønsker. I tillegg skal verktøyene støtte den faglige og juridiske vurderingen av nødvendinger, forsvarlighet og prioritering av begrenset kapasitet.

Innføringen av slike verktøy er i tråd med nasjonal prioriteringsveileder for kommunale helse- og omsorgstjenester (2025), som forutsetter at tildeling av tjenester baseres på en konkret og individuell vurdering av nytte, ressursbruk og alvorlighet. Samtidig understøtter verktøyene kommunens plikt etter helse- og omsorgstjenesteloven til å sikre forsvarlige tjenester, samt retten til medvirkning etter pasient- og brukerrettighetsloven § 3-1.

Standardiserte kartleggings- og vurderingsverktøy vil også bidra til større forutsigbarhet og likebehandling mellom brukere og mellom ulike dagsentre. Dette styrker både kvaliteten i tjenesten og legitimiteten i prioriteringsbeslutninger som må tas innenfor gjeldene økonomiske rammer.

Fremtidige tildelinger av dagsenterplass vil i tråd med ny nasjonal prioriteringsveileder (2025) for kommunale helse og omsorgstjenester balansere hensynet til beboerens forventede nytte av dagsentertilbud, betydningen tilbudet har for hans/hennes mestring og funksjon, og hensynet til dagsentertjenestene sine ressurser.

Ved å tydeliggjøre vurderingsgrunnlaget for tildeling og omfang av dagsenterplass, legger verktøyene til rette for en mer bærekraftig ressursforvaltning, der tilgjengelig kapasitet fordeles etter dokumentert behov og effekt.

Kartleggings- og vurderingsskjema 1 (se vedlegg 3): *Vurdering av aktivitetstilbud, bistandsbehov og transportløsning* i regi av kommunen ved oppstart. Dette skal danne grunnlaget for hvilke aktivitetstilbud brukeren skal motta og hvem som skal ha ansvar for gjennomføringen av tilbudet. Det danner også grunnlaget for vurdering av ressurs- og hjelpebehov.

Kartleggings- og vurderingsskjema 2 (se vedlegg 4): *Endring i hjelpebehov- vurdering av aktivitetstilbud på dagsenteret*. Vurderingsverktøyet skal danne grunnlag for individuell og faglig forsvarlig vurdering av endringer i hjelpebehovet. Vurderingen skal bygge på tidligere kartlegginger der de foreligger slik at eventuelle endringer i funksjon, omfang og behov og tjenestens innhold kommer tydelig frem. Sjekkliste brukes også som en årlig evaluering av tjenestetilbudet internt i dagsentertjenesten, ved behov for endringer av dagsentertilbudet meldes dette til avdeling for forvaltning i ETTU.

Kartleggings- og vurderingsskjema 3 (Se vedlegg 5): *Vurdering av reduksjon/opphør av dagsentertilbud*. Verktøyet er et hjelpemiddel for å sikre at nødvendige kartlegging og dokumentasjon er utfylt/oppgaver er ivarettatt i forbindelse med reduksjon/opphør av dagtilbud.

Verktøyene vil blant annet bli benyttet ved oppstart, når tjenestemottaker flytter fra foreldrehjem og inn i bofellesskap, helsemessige endringer, høyt fravær og aldring.

Brukermedvirkning skal ivaretas i tråd med pasient og brukerrettighetsloven § 3-1. Pårørende og verge skal involveres i dette arbeidet. Bolig og andre relevante aktører skal involveres ved behov.

Det legges også opp til at tjenestetilbudet evalueres årlig på tjenestestedet. Ved betydelige endringer blir tjenesten revurdert i samarbeid med avdeling for forvaltning og bruker/pårørende. Deretter følges vanlig forvaltningspraksis.

Samlet vurdering

Kommunen har over mange år hatt knapphet på plasser i dagsentrene. Kommunens behov for å prioritere nye søkere til dagtilbud og å sikre at de som ikke har andre aktivitetstilbud får et dagtilbud er et hensyn som kan medføre behov for endringer for brukere som har høy alder, redusert utbytte, vedvarende fravær fra dagtilbudet, eller som har andre tilrettelagte dagtilbud. Kartlegging- og vurderingsverktøyene vil gi et grunnlag for å gjøre gode faglige vurderinger og begrunnelser ved vurdering/revurdering av tjenestetilbudet.

Gevinstberegning

Tiltakene i denne utredningen gir i begrenset grad direkte budsjettkutt, men representerer en tydelig kapasitetsgevinst, strukturgevinst og kostnadsdempende effekt over tid. Gevinstene må særlig forstås som unngått fremtidig kostnadsvekst, mer bærekraftig ressursutnyttelse og styrket prioriteringsevne innenfor eksisterende rammer.

Dagsentertjenestens budsjett har økt fra 200,9 millioner kroner i 2022 til 256,4 millioner i 2025. Dette tilsvarer en vekst på 55,5 millioner kroner over fire år. Av disse 55,5 millionene inngår det en økning i transportkostnader med 8,5 millioner kroner. Det er tydelig for arbeidsgruppen at dette er et relevant punkt å arbeide videre med, eller å se om en kan gjøre andre strukturelle eller organisatoriske grep for å redusere dette beløpet knyttet til transportordningene i dagsentertjenesten.

Erfaringsmessig forventes det årlig mellom 15 til 20 nye tjenestebrukere med behov for dagtilbud hvert år. Uten strukturelle grep vil denne veksten med stor sannsynlighet fortsette. Basert på budsjett for 2025 (256,4 millioner kr) og antall plasser på dagsentertjenesten (252,5 plasser), koster en plass på dagsenter 1,015 millioner kr i året. Det å sikre en naturlig rullering av plassene medfører ikke noe budsjettreduksjon, men det kan sikre at en ikke får en lik økonomisk vekst i dagsentertjenesten, som en har sett de siste årene.

Alternativ 1 (tre dager per uke fra 55år) vil i 2026 berøre 19 personer og frigjøre om lag 4 plasser (5 dager i uken). Over en tiårsperiode estimeres det at tiltaket samlet vil frigjøre om lag 5 plasser à 5 dager. Alternativ 2 (aldersgrense ved 65år) vil gi en jevn og forutsigbar turnover med 27 ledige plasser i perioden 2026-2036. Selv om antallet plasser som frigjøres

er moderat, representerer tiltakene et viktig og strukturelt grep for å sikre langsiktig kapasitetsstyring.

Alternativ 3 gir i tillegg økonomiske og organisatoriske gevinster gjennom tydeligere kompetansenorm, som vil på lengre sikt kunne redusere lønnskostnadene med 6,146 millioner kroner i året, samtidig som det kan gjøre rom for en mer tverrfaglig kompetanse i dagsentrene. Som vist i tabellen under:

Årlig økonomisk gevinst når innføring av tiltak 3 er fullt ut implementert					
Stillingstype	Kompetanse 2026 (årsverk)	Anbefalt kompetanse-norm (årsverk)	Differanse mellom gjeldene kompetanse og anbefalt norm (årsverk)	Snitt kostnad pr årsverk i 2026	Endring i totalkostnad
Høyskole	101,49	73,08	-28,41	823 622	-23 399 000
Fagarbeider	67,43	54,82	-12,61	707 466	-8 921 000
Assistent	13,8	54,82	41,02	638 080	26 174 000
Totalt	182,72	182,72			-6 146 000

Tabell 26: Årlig økonomisk gevinst ved gjennomføring av tiltak 3.

Dersom foreslått kompetansenorm over tid realiseres fullt ut, kan samlet estimert effekt over en tiårsperiode, basert på dagens kostnadsnivå, utgjøre om lag 6,1 millioner kroner. Dette forutsetter imidlertid at normen faktisk implementeres i sin helhet og at øvrige rammebetingelser forblir sammenlignbare.

Alternativ 4 styrker rettsikkerheten, reduserer risiko for ulike praksis og gir bedre styringsgrunnlag ved prioritering av begrensede ressurser. En mer strukturert revurderingspraksis gir også bedre forutsetninger til å tilpasse det totale tjenestebildet til brukere med endrede behov over tid.

Samlet sett bidrar tiltakene til frigjøring av dagsenterplasser på kortsikt, og på lengre sikt sikrer det en naturlig rulling av dagsenterplassene. Tiltakene kan dempe en framtidig kostnadsvekst og de kan bedre prioriteringen ved økende etterspørsel. Tiltakene er ment til å øke likebehandling og forutsigbarhet i tjenesten og styrke livsløpsplanlegging for både bruker, dagsenter og bolig.

Tiltakene representerer dermed en bærekraftgevinst ved at de gir kommunen økt kapasitet og bedre styring uten tilsvarende økning i budsjett og årsverk. Gevinsten ligger primært i å sikre at framtidig vekst i behov kan håndteres innenfor dagens økonomiske og organisatoriske rammer.

Videre ser arbeidsgruppen at det er mer potensialet for kostnadsreduserende tiltak og tiltak som kan bidra til en bedre kvalitet på tjenesten gjennom blant annet:

- Transport – Dette er et særs kostnadskrevende punkt og transport utgjør om lag 16% av utgiftene i dagsentertjenesten. Ved å se på alternative løsninger for transport kan det være mulig å gjennomføre gode kostnadsreduserende tiltak. Det kan vurderes å øke egenandelen på transport, uten at dette er utredet nærmere av arbeidsgruppen.

- Bedre samarbeid på tvers av tjenesten – Ved å samarbeide tettere og/eller legge opp til bedre ressursutnyttelse av ressurser som allerede eksisterer i dagsentertjenesten i form av lokaler og biler, kan man skape gode tiltak for brukerne for å sikre sosial deltakelse og dermed redusere sosial isolasjon.
- Bassengtilbudet – Bassengtilbudet utgjør er stor kostnad fordelt på relativt få brukere, og det rapporteres at bassengtilbudet gjerne ikke treffer den målgruppen som får det beste utbytte av bassengtilbudet. Det er derfor også mulig å arbeide videre med tiltak for å revurdere eller organisere bassengtilbudet på en annen måte.
- Tjenestebeskrivelse – Arbeidsgruppen anbefaler at enhet for avlastning og dagsenter vurderer at det utarbeides en felles tjenestebeskrivelse for alle de kommunale dagsentrene.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Arbeidsgruppen anbefaler alle tiltakene i utredningen som en videreutvikling av dagsentertilbudet for personer med utviklingshemming i kommunen. De fire Tiltakene er faglig godt begrunnet, økonomisk nødvendige og vurderes som viktige for å sikre et fortsatt godt og driftseffektivt dagsentertilbud.

Dagsentrene opplever en jevn og kontinuerlig etterspørsel etter plasser samtidig som brukerguppen får mer sammensatte behov. Samtidig viser erfaring at personer med utviklingshemming har økt risiko for tidlig aldring, med tilhørende økt behov for tilpassede aktiviteter og større grad av helseoppfølging enn det et dagsenter normalt tilbyr.

En tydelig og faglig forankret praksis vil bidra til å sikre at kommunen gir riktig tjeneste til riktig bruker. En slik praksis kan sikre likebehandling og gjøre det mulig å prioritere dem som har størst behov for tjenesten.

Dagens kapasitet og bemanningsstruktur vil utfordre tjenestene i framtiden. Det er behov for en tydeliggjøring av rammene for hvem tilbudet er ment for, hvilken kompetanse dagsentertjenesten skal bestå av og hvordan ressursene skal fordeles slik at tjenesten er bærekraftig over tid.

Tiltakene gir bedre samsvar mellom brukerbehov, kvalitet og ressursbruk, øker kapasitet og forutsigbarhet, og styrker en lik tildeling og trygg drift.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

For å lykkes med gjennomføringen av de foreslåtte tiltakene er det avgjørende med tydelig forankring, grundig planlegging og systematisk oppfølging på tvers av forvaltningen, dagsentertjenesten og botjenestene. Det er også en viktig forutsetning for en vellykket gjennomføring at bruker og pårørende/verge involveres på et tidlig tidspunkt i prosessen.

Tiltakene innebærer både strukturelle og faglige endringer, og det er avgjørende at formålet med endringene er godt kommunisert og forstått i hele organisasjonen. Det må etableres en felles forståelse for at tiltakene skal bidra til en mer bærekraftig ressursforvaltning, sikre likeverdig tilgang til tjenesten og legge til rette for en mer planlagt og forutsigbar livsløpsmodell for dagaktivitetstilbudet.

En vellykket gjennomføring forutsetter at det kan være hensiktsmessig å utarbeide en skriftlig samhandlingsavtale som avklarer ansvar, rollefordeling og samhandlingsrutiner mellom dagsenter og bolig. Arbeidsgruppen anbefaler at dette arbeidet følges opp i implementeringsgruppen.

Endringene må kommuniseres tydelig og i god tid til brukere, pårørende og ansatte. Forutsigbarhet er særlig viktig ved reduksjon i dagsentertilbud eller overgang til et annet aktivitetstilbud. Eventuelle nedtrappinger må skje gradvis og planlagt, og det må gis tilstrekkelig tid til forberedelse. Informasjon om at dagsentertilbudet kan evalueres og endres over tid bør inngå i vedtak og forventningsavklaring fra starten av tjenesteforløpet.

Tiltakene kan ikke gjennomføres som absolutte aldersgrenser eller standardiserte reduksjoner uten individuell vurdering. Det må foretas konkrete og faglig begrunnede vurderinger basert på kartleggings- og vurderingsverktøy som sikrer at brukerens behov, funksjonsnivå og nytte av tjenesten blir vurdert opp mot alternative løsninger. Forsvarlighetskravet etter helse- og omsorgstjenesteloven må ligge til grunn, og det må dokumenteres at summen av tjenestene gir et helhetlig og tilstrekkelig tilbud.

For tiltak som innebærer reduksjon i antall dager på dagsenter, er det en forutsetning at botjenestene har kapasitet og struktur til å ivareta brukerne på dager uten dagsenter. Det må legges til rette for alternative og meningsfulle aktiviteter, og det bør utarbeides individuelle ukeplaner som sikrer struktur, sosial deltakelse og aktivitet. Uten kompenserende tiltak kan endringen medføre økt risiko for passivitet, sosial isolasjon eller funksjonsfall.

Innføring av ny kompetansenorm forutsetter tydelig rolleavklaring og planlagt gjennomføring over tid. Endringer i bemanningssammensetning bør skje gradvis ved naturlig avgang, og det må sikres at nødvendig faglig kompetanse fortsatt er tilgjengelig. Dette arbeidet må gjøres i samarbeid med arbeidstakerorganisasjonene og vernetjenesten gjennom forsvarlighetsvurderinger på arbeidsstedene. Oppgavefordeling og ansvar må være klart definert for å unngå økt belastning på enkeltpersoner eller risiko for avvik og uønskede hendelser.

Videre forutsetter tiltakene en mer systematisk og likeverdig tildelingspraksis. Bruk av felles kartleggings- og vurderingsverktøy må forankres i både forvaltning og utøvende tjenester i ETTU. Dette kan bidra til økt rettssikkerhet, riktig prioritering og redusert risiko for ulikheter ved tildeling og utmåling av tjenestetilbudet.

Det bør også etableres en plan for implementering og evaluering av tiltakene. Dette bør følges opp av en implementeringsgruppe og planlagt evaluering etter oppsatt plan. Erfaringer underveis bør brukes aktivt til justering av praksis.

Implementeringsgruppen gis ansvar for å arbeide med å avklare, konkretisere nødvendige endringer, i tillegg til å vurdere videre oppfølging av anbefalinger gitt i denne utredning.

Samlet sett forutsetter en vellykket gjennomføring at tiltakene implementeres gradvis, med tydelig kommunikasjon, individuelle vurderinger og kompenserende tiltak der det er nødvendig. Dersom disse forutsetningene ivaretas, vurderes tiltakene å kunne gjennomføres på en måte som både sikrer rettssikkerhet og livskvalitet for den enkelte bruker, samtidig som kommunen får bedre forutsetninger for langsiktig og bærekraftig ressursforvaltning.

For å sikre en vellykket gjennomføring må følgende forutsetninger være oppfylt:

- Endringene må være tydelig forankret og kommunisert i hele organisasjonen.
- Konkrete og individuelle vurderinger av hver enkelt brukers behov.
- Reduksjon i dagsentertilbud må skje gradvis og planlagt.
- Kompenserende tiltak i bolig må være på plass før endring gjennomføres.
- Felles kartleggings- og vurderingsverktøy må tas i bruk på en systematisk måte.
- Kompetansebehov, oppgave - og rollefordeling må være avklart og forsvarlig.
- Tiltakene må evalueres og justeres ved behov.

Vedlegg

1. Risiko – og sårbarhetsanalyse
2. Interessentanalyse
3. Kartleggings – og vurderingsverktøy 1
4. Kartleggings – og vurderingsverktøy 2
5. Kartleggings – og vurderingsverktøy 3
6. Spørreskjema

Kilder:

1. Bergen kommune. (2024). *Rullering av strategisk kompetanseplan 2024*.
2. Bergen kommune. *Utforming og oppfølging av vedtak om helse og omsorgstjenester og kommunale serviceytelser*.
3. Bergen kommune. (2026). *Handlings- og økonomiplan 2026–2029*.
4. Bergen kommune. (2018). *Temaplan for tjenester til personer med utviklingshemming 2018–2028: Et helt liv med mening, vekst og utvikling*.
5. Engeland, J. (2021). *Dagaktivitet og pensjonering blant voksne med utviklingshemming i Norge* (Doktorgradsavhandling). Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
6. Granö, S., Miettinen, S., Tiilikainen, E., & Kontu, E. (2023). Transition to retirement for older people with intellectual disabilities – Staff descriptions. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 25(1), 1–15.
7. Helsedirektoratet. (2021). *Gode helse- og omsorgstjenester til personer med utviklingshemming* (IS-2831).
8. Helsedirektoratet. (2025). *Prioriteringer i kommunale helse- og omsorgstjenester*.
9. Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. (2011). LOV-2011-06-24-30.
10. Lov om likestilling og forbud mot diskriminering. (2017). LOV-2017-06-16-51.
11. Lov om pasient- og brukerrettigheter. (1999). LOV-1999-07-02-63.
12. Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett. (1999). LOV-1999-05-21-30 (endring Lov-2025-12-19-113).
13. NAKU – Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming. (u.å.). *Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming*.
14. NAKU & Aldring og helse. (2014). *Mot slutten av arbeidslivet: Tilrettelegging ved yrkesavgang for personer med utviklingshemming*. Nasjonalt kompetansemiljø om utviklingshemming.